

Nové možnosti rozvoje vzdělávání na Technické univerzitě v Liberci

Specifický cíl A2: Rozvoj v oblasti distanční výuky, online výuky a blended learning

NPO_TUL_MSMT-16598/2022

Smart oděvy

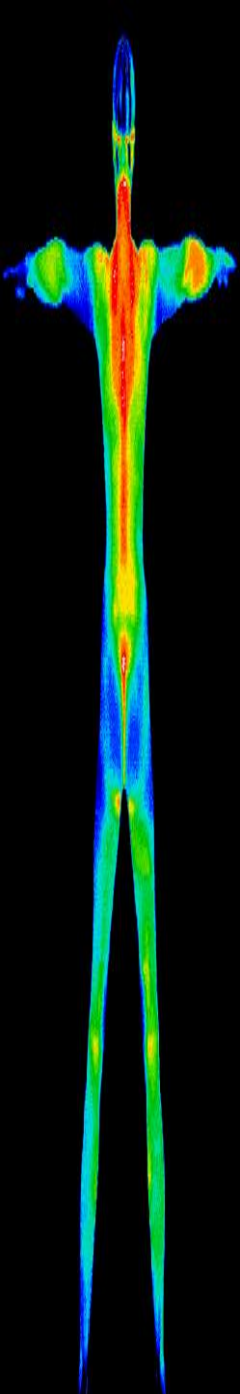
Financováno
Evropskou unií
NextGenerationEU

Národní
plán
obnovy

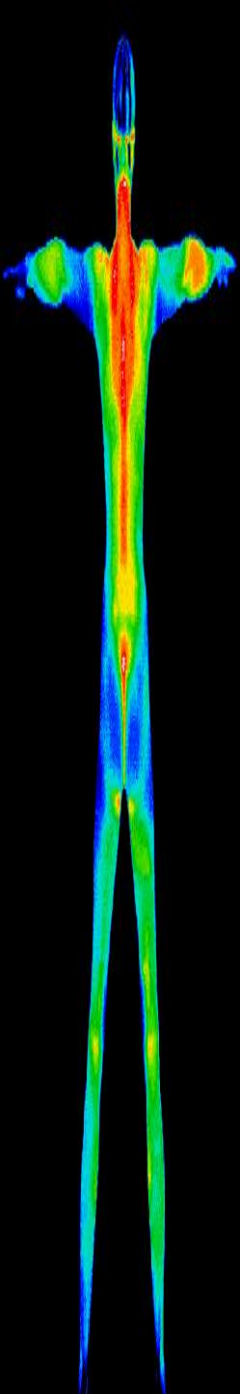

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

SOD

Smart oděvy

SOD

Smart oděvy

e-textilie - materiály

Vlákná

Vlákna

- „skleněná“ vlákna - optická vlákna, vedou světlo. Mohou fungovat pouze jako vodič signálu (mnoho typů, používají se v telekomunikacích - jednovidová, atd.) či sloužit jako senzor
- Mohou snímat deformace (využití např. pro monitorování dýchání, atd.)
- Vodivá vlákna - nejjednodušší je využít přímo kov (obvykle Cu, tenké kovové vlákno), nevýhody ve zpracování, tuhosti, odolnosti vůči chemickým vlivům (praní), atd.
- Nanomateriály - nanočástice ve vláknech - s deformací se mění elektrické vlastnosti

Vodivé materiály

- *Optická vlákna (vedení světelného signálu). Vláknó a případně jeho obal mají jiné indexy lomu než okolní prostředí (obvykle vzduch)*
- *Elektrická vodivost - využití kovů nebo polymerů např. s příměsí nanočástic kovů*
- *Vodivé pasty (obsahují Ag, atd.). Technologie sítotisku, atd.*

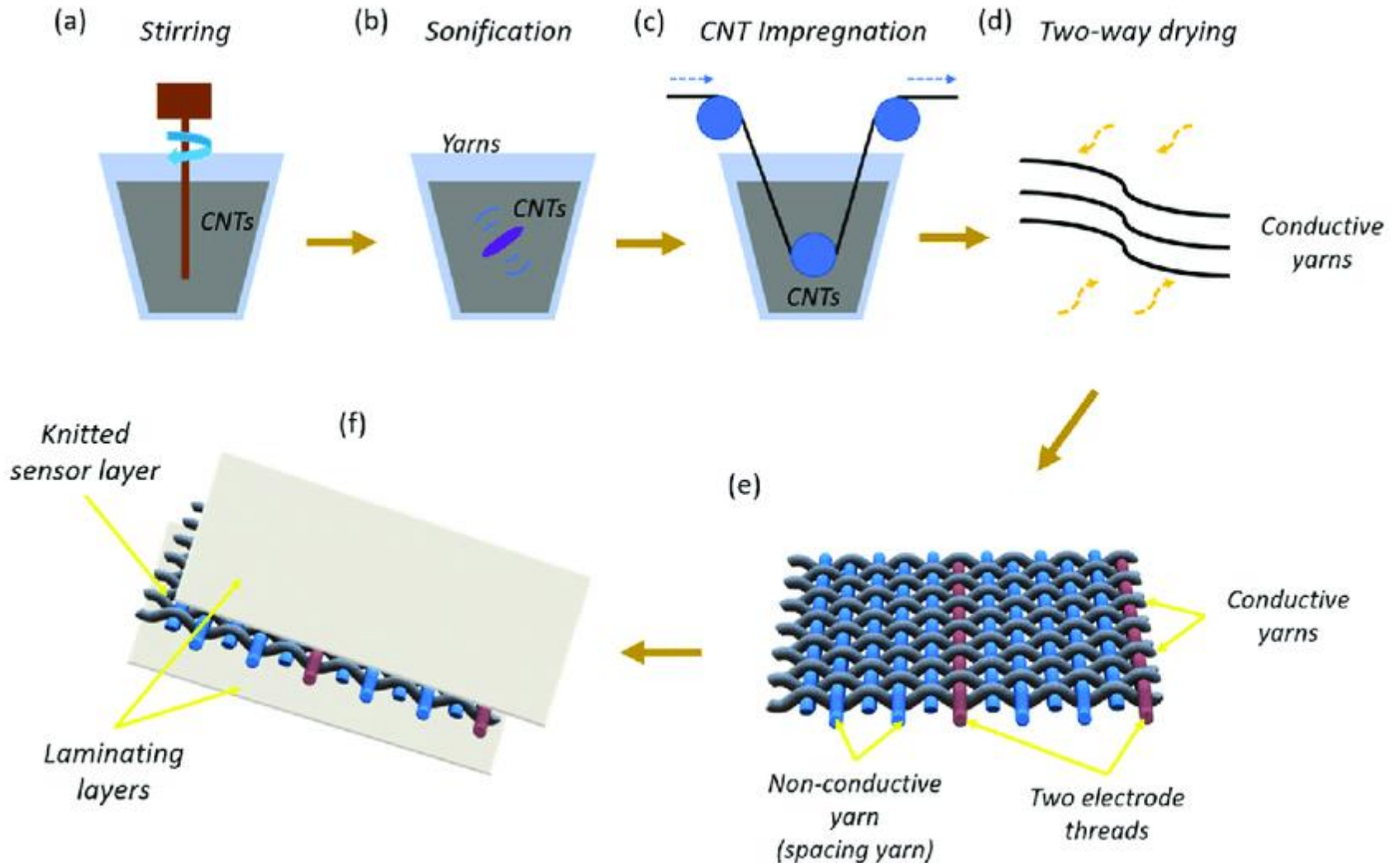
Vodivé materiály

- *Běžné využití pro ohřev - použití vodivých vláken či natištěných vodivých cest.*
- *Je potřeba, aby byl dostatečně velký odpor těchto vodivých elementů, pokud mají sloužit jako topná tělesa.*
- *Naopak, pokud mají sloužit k propojení dalších komponent, jejich odpor má být co nejnižší*

- *Například:*

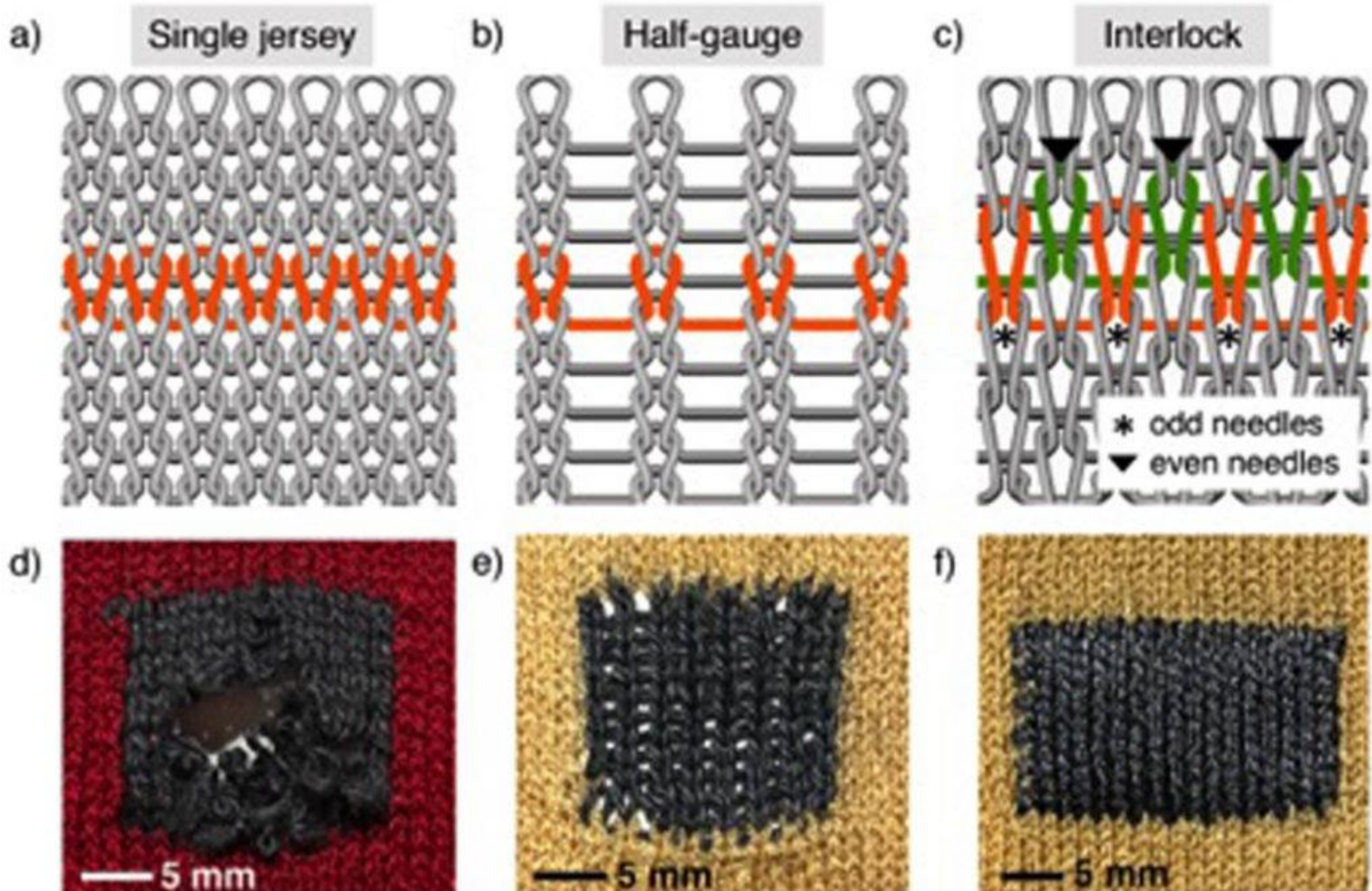
látka	ρ [$10^{-6} \Omega \cdot \text{m}$]
měď	0,0178
zlato	0,0220
hliník	0,0285

Vodivá vlákna

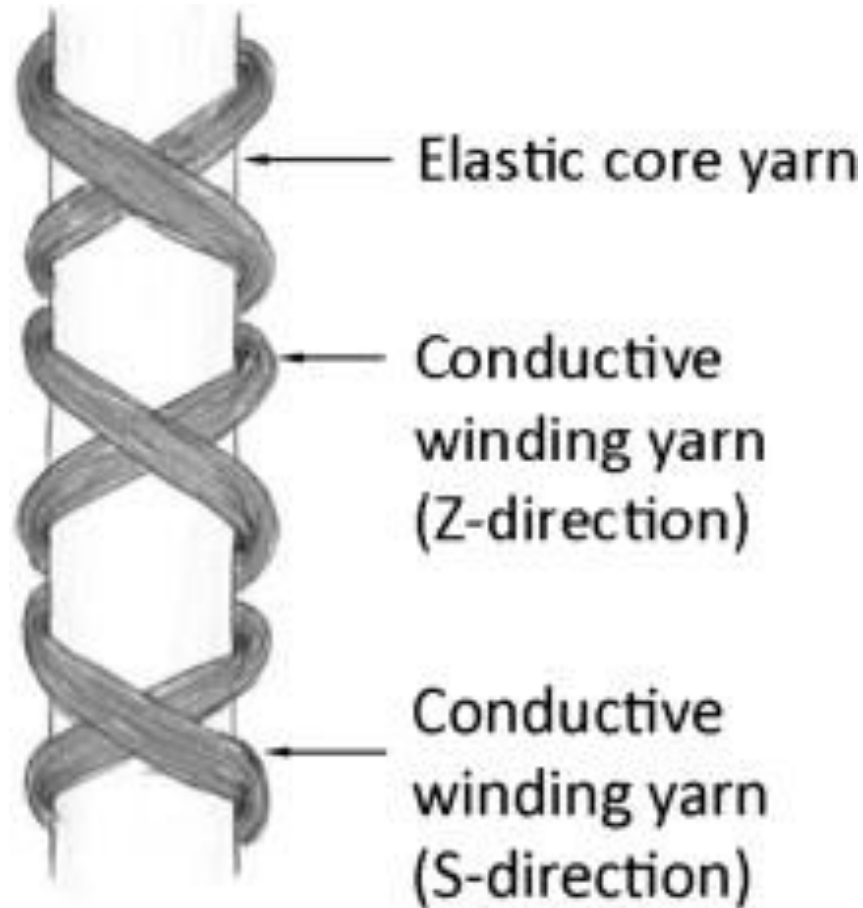

Vodivá vlákna

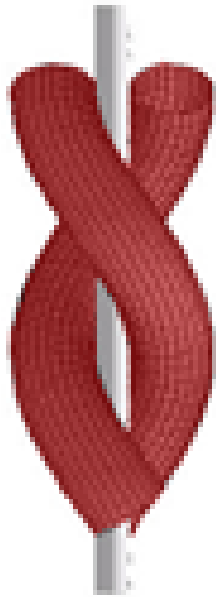
Obr.

Vodivá vlákna

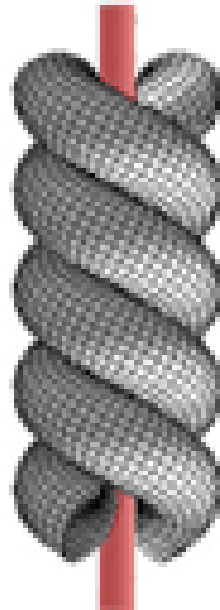

Obr. [Electro-conductive and elastic hybrid yarns - The effects of stretching, cyclic straining and washing on their electro-conductive properties - ScienceDirect](#)

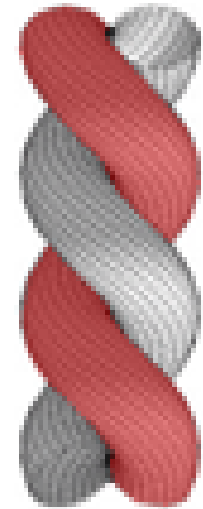
Vodivá vlákna

a. Metal-wrapped Yarn

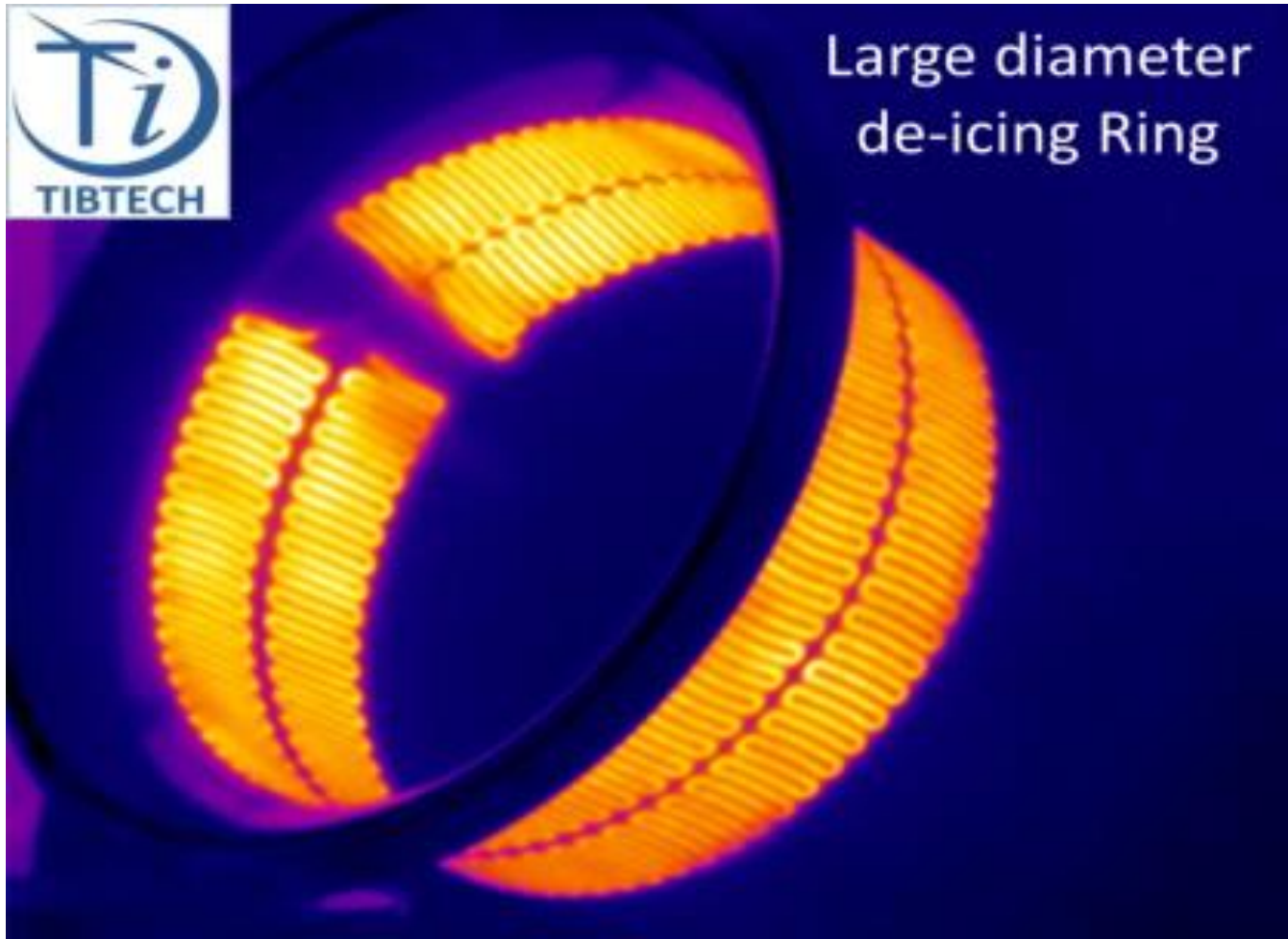

b. Metal-filled Yarn

c. Metal Yarn

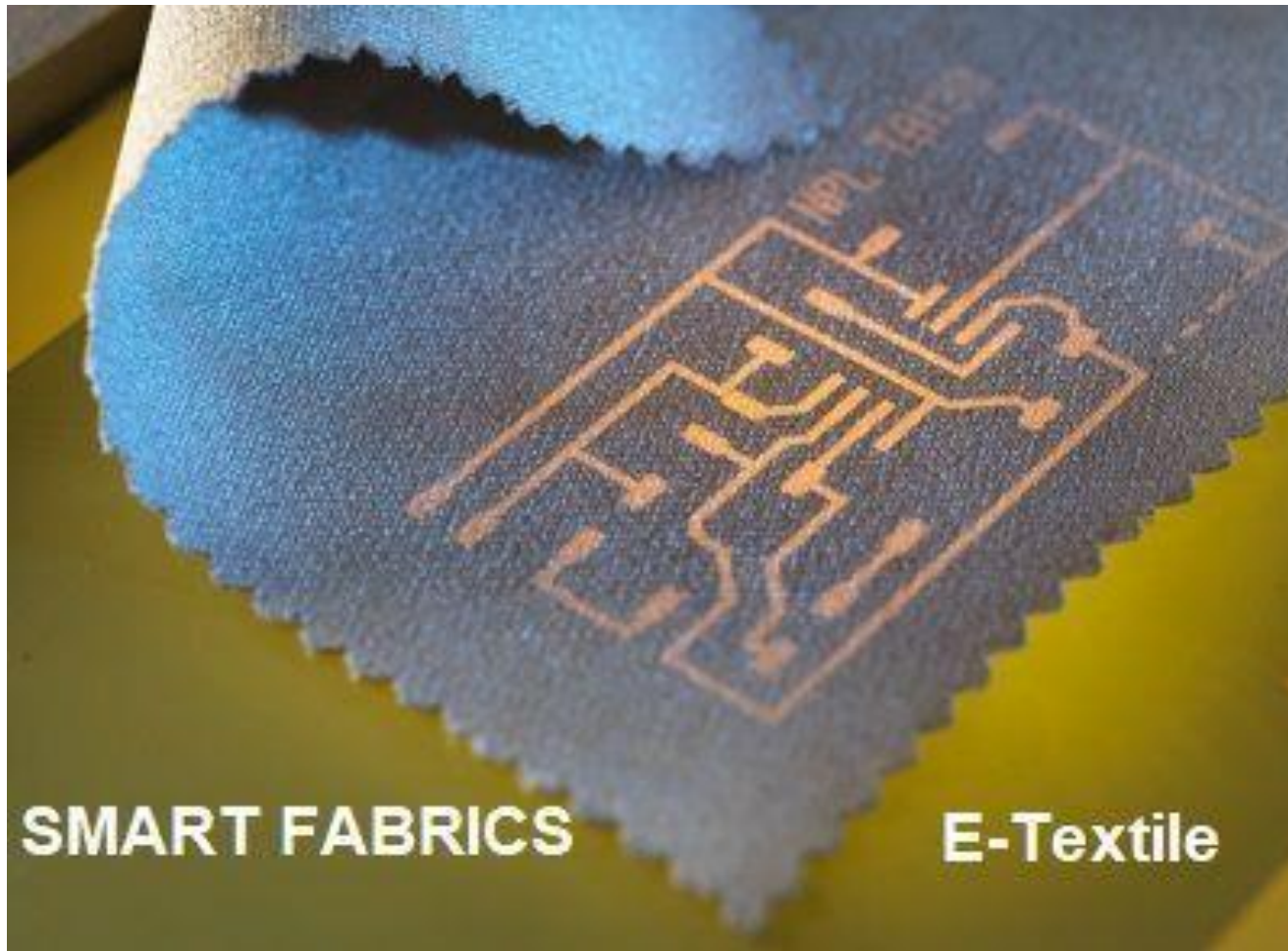
Vodivá vlákna

Obr. [TIBTECH: SMART and conductive textiles, yarns or fabrics](#)

Vodivé pasta - tisk

Obr. [TIBTECH: SMART and conductive textiles, yarns or fabrics](#)

Připojení elektroniky

Obr. [Simple E-textile Connector : 8 Steps - Instructables](#)

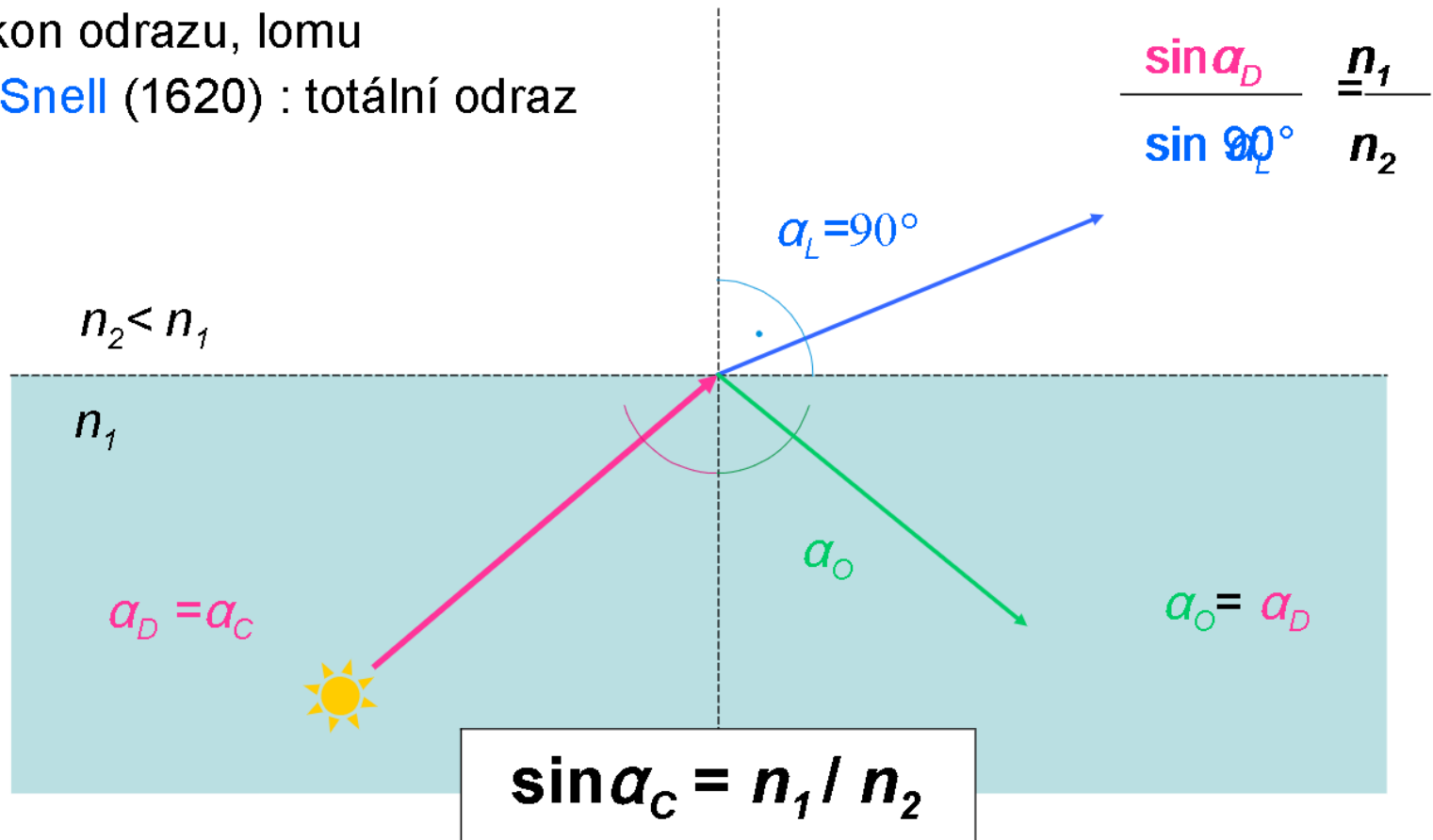
Optická vlákna

Optická vlákna - princip, druhy

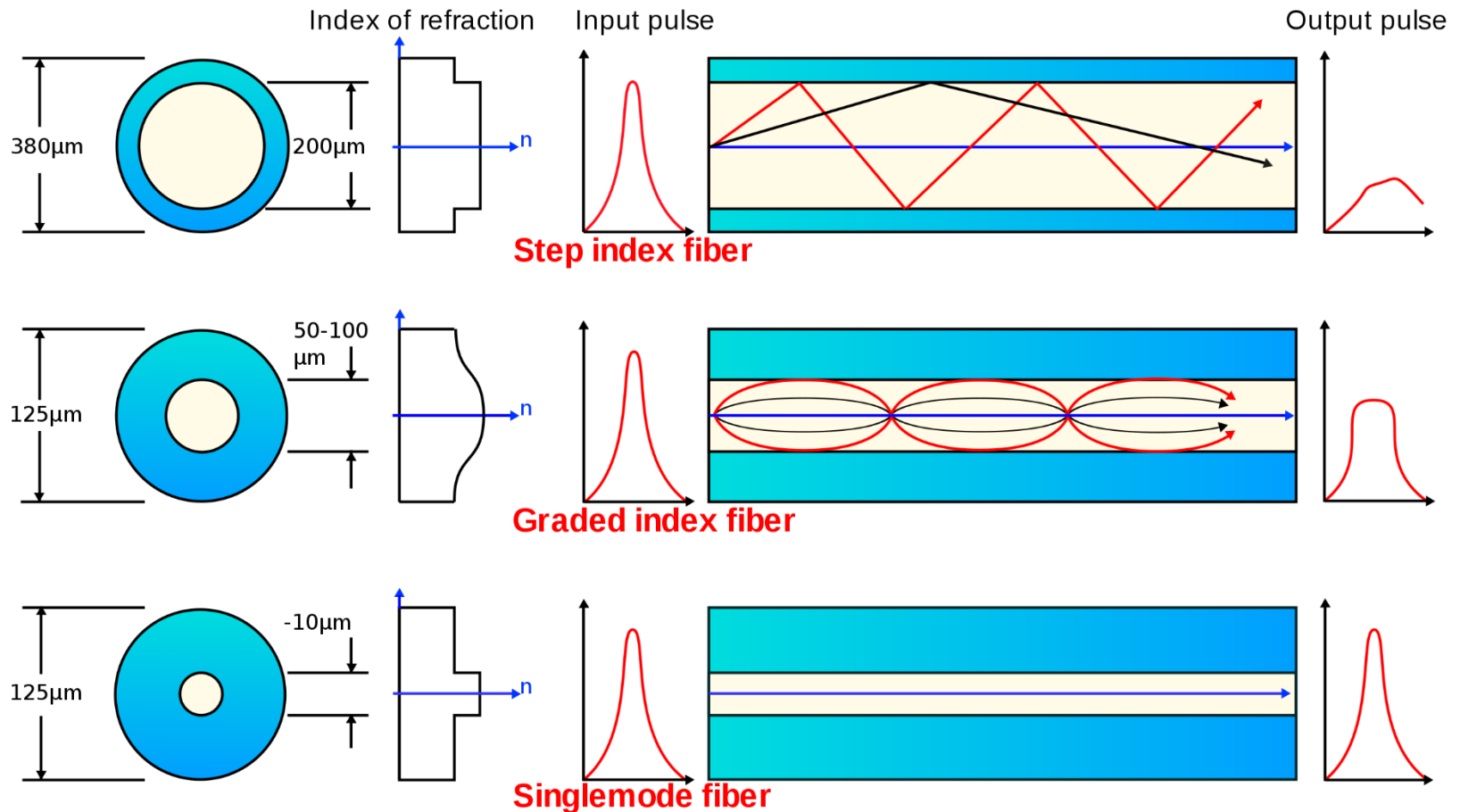
Zákon odrazu, lomu

W. Snell (1620) : totální odraz

Optická vlákna - princip, druhy

Optická vlákna - využití

Obr. TUL

Chameleonní textilie

- *Výzkum na FT TUL*
- *Termochromní (teplota)*
- *Fotochromní (světlo)*
- *Piezochromní (tlak - piezoefekt)*
- *Elektrochromní (elektrický proud)*
- *Solvatochromní (změna kapaliny)*
- *Dochází ke změně barevnosti vlivem teploty při dosažení aktivací teploty*

Luminiscenční materiály

Luminiscenční materiály

- *Samovolně emitují světelné záření*
- *Energii na to získají působením jiného záření (excitace atomů a návrat do původního stavu s emisí fotonu)*
- *Zářivá rekombinace excitovaných nosičů náboje (opak absorpce fotonu, kdy dopadající foton dodá energii na excitaci atomu)*
- *Fluorescence x fosforescence*
- *Fluorescence - po vypnutí zdroje vymizí*
- *Fosforescence - postupně odeznívá*

Luminiscenční materiály

- *Fotoluminiscence - vyvolaná světlem (UV, viditelným či infra)*
- *Optická luminiscence - vedení světla*
- *Elektroluminiscence - vyvolaná el. polem*
- *Radioluminiscence - ionizujícím zářením*
- *Chemoluminiscence - chemickou reakcí*
- *Sonoluminiscence - zvukem*
- *Mechanoluminiscence - mechanicky, třením tlakem, deformací, ...*
- *Bioluminiscence - reakce v živých organismech*
-

Luminiscenční materiály

- **Využití**
- **Fotoluminiscence**
  - Oděvy, kdy se osoba pohybuje v prostředí se sníženou viditelností
  - Zábava (noční kluby, disco, ...)
  - Pracovní oděvy
  - Označování materiálu
- **Elektroluminiscence**
  - dochází k přeměně elektrické energie ve světlo při průchodu proudem vhodným materiálem (luminoforem). Prochází-li elektrický náboj luminoforem, excitované elektrony uvolňují svou energii ve formě fotonů - světla.
  - Malá energetická náročnost
  - Elektroluminiscenční vlákna v oděvu

Fotovoltaické materiály

- *Alexander Becquerel (1839)*
- *Albert Einstein(1921 NP)*
- *Solární články - od padesátých let*
- *Účinnost rozdílná, od jednotek procent až do max. cca 60%*

- *V textilu např. termo-fotovoltaické články*
- *Peltierův článek*

Fotovoltaické materiály

Fotovoltaické materiály

Fotovoltaické materiály

PCM

Materiály s fázovou změnou

Základní pojmy

Pevná látka, kapalina a plyn jsou soustavy skládající se z velkého počtu částic.

Má-li soustava v rovnovážném vztahu ve všech částech stejné fyzikální a chemické nazýváme ji **fáze**.

Fázemi jsou například jednotlivá *skupenství* látky (led, voda, pára), různé *kryystalové struktury* (diamant, grafit) apod.

Materiály s fázovou změnou

Krystalické látky

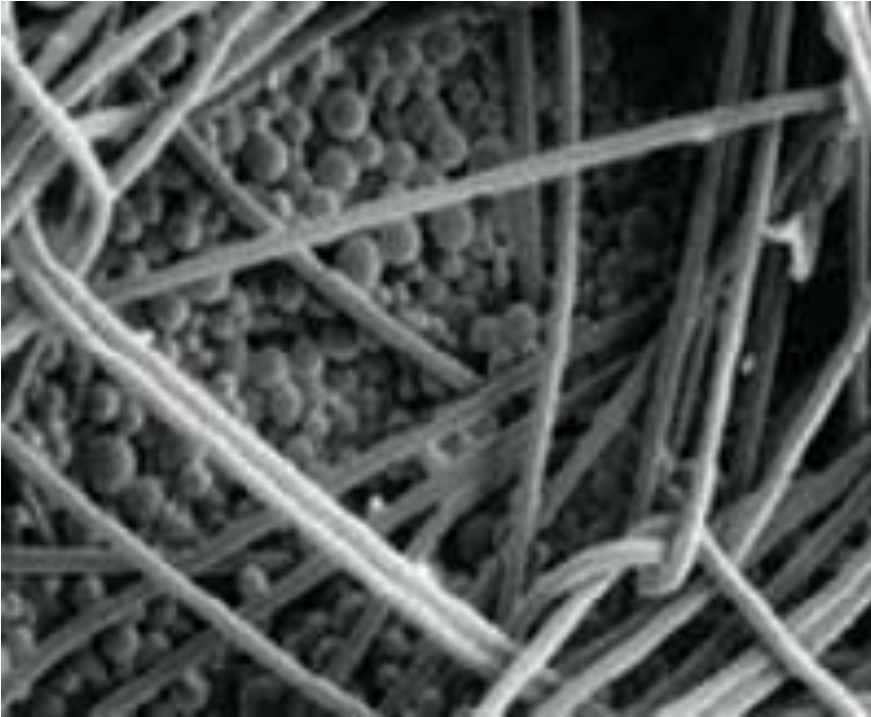
- po dosažení **teploty tání t_t** se přeměňuje na kapalinu téže teploty
- amorfní látky postupně měknou
- Ochlazujeme-li kapalinu, mění se při **teplotě tuhnutí** v pevné těleso, při tom odevzdá svému okolí **skupenské teplo tuhnutí**
- Při zvyšování teploty se zvyšuje rychlost pohybu částic
- Při tuhnutí se vytvářejí **krystalizační jádra**

Materiály s fázovou změnou

- proces přechodu z jednoho fyzického stavu do jiného
- absorbují, ukládají a uvolňují teplo podle toho, jak se pohybují mezi pevným a kapalným skupenstvím
- Materiály s fázovou změnou jsou sloučeniny, které se roztaví a ztuhnou za určité teploty a jsou přitom schopné uložení nebo uvolnění velkého množství energie.
- Tepelná energie uskladněná změnou fáze materiálu za konstantní teploty se nazývá „latentní teplo“, to je při přeměně z kapalného stavu na pevný

Materiály s fázovou změnou

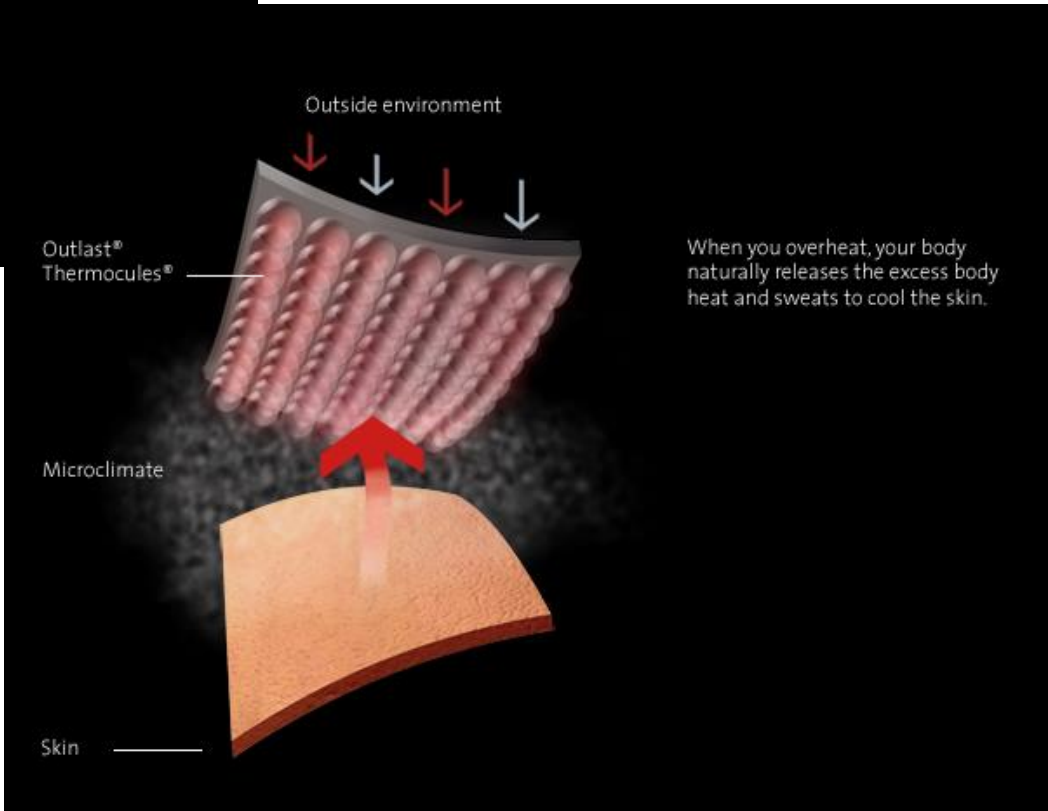
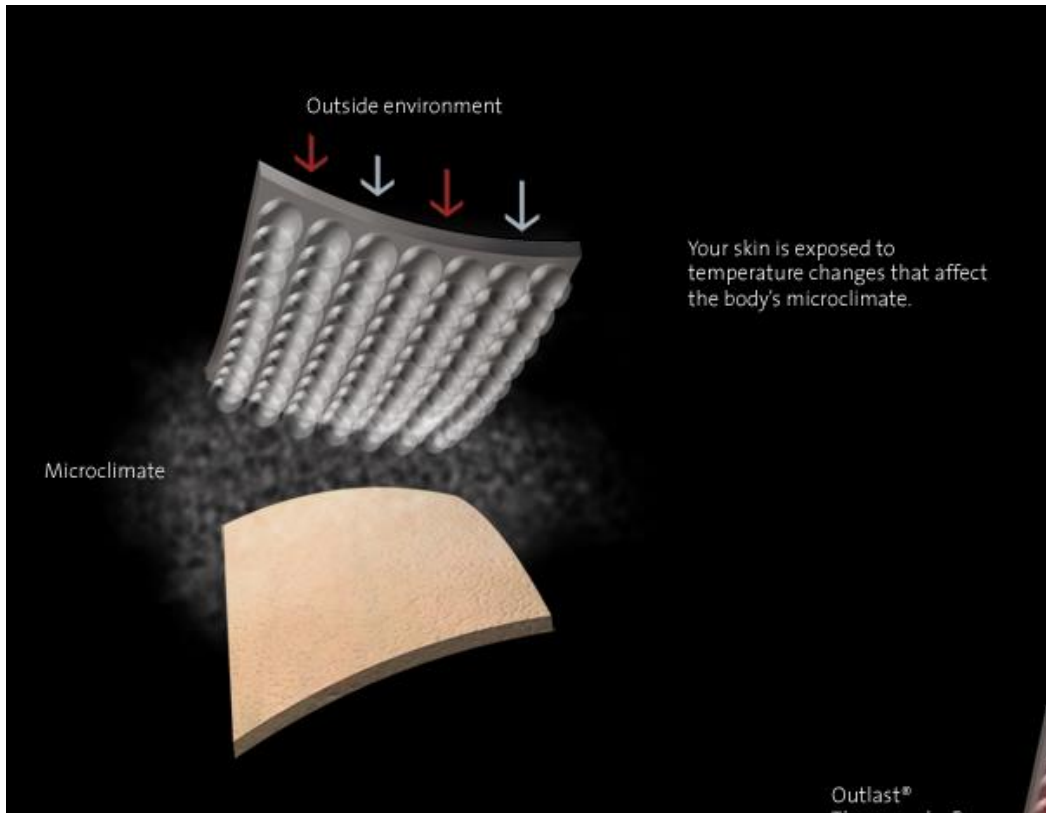

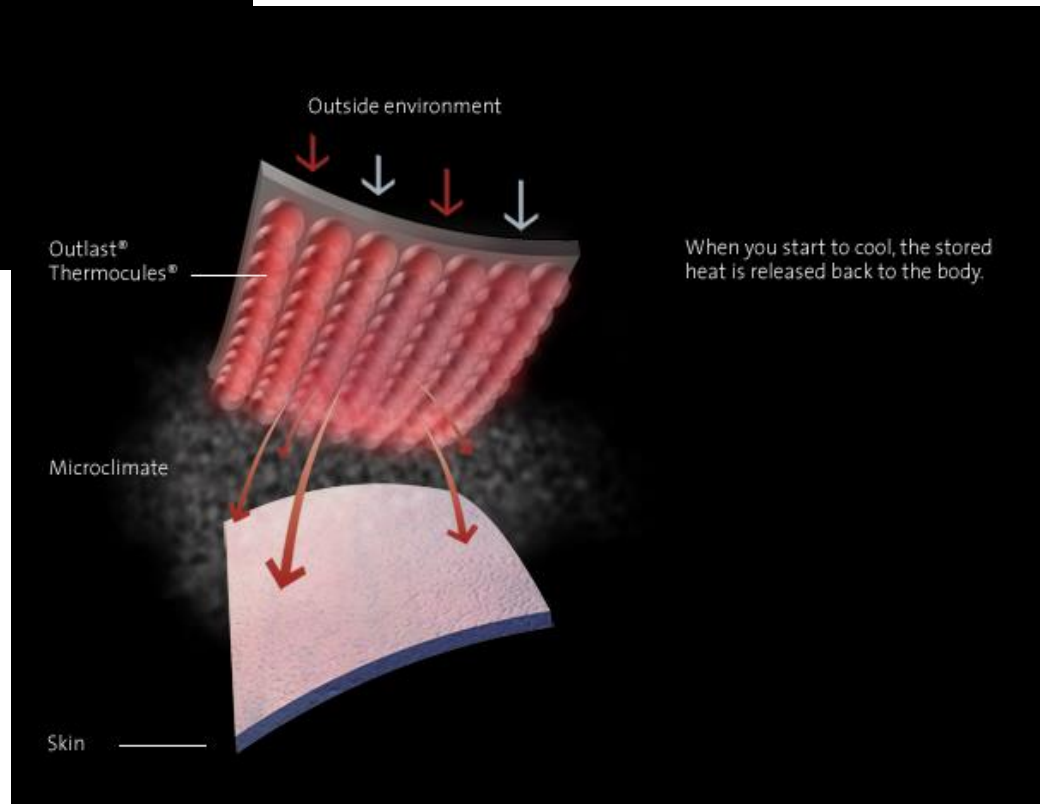
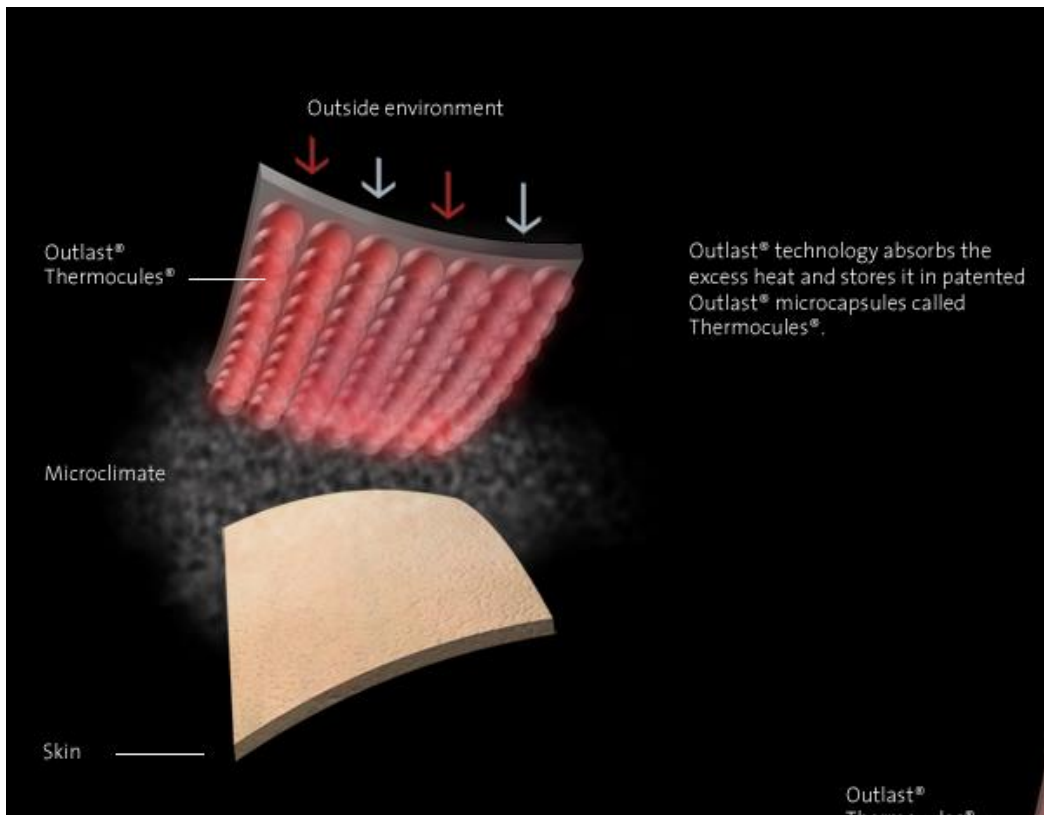
Mikrokapsle různých kruhových tvarů, čtvercových a trojúhelníkových tvarů ve vláknech v polymerovém stádiu. PCM mikrokapsle jsou permanentně uzamčeny ve vlákenné struktuře během předení za mokra při zpracování vláken.

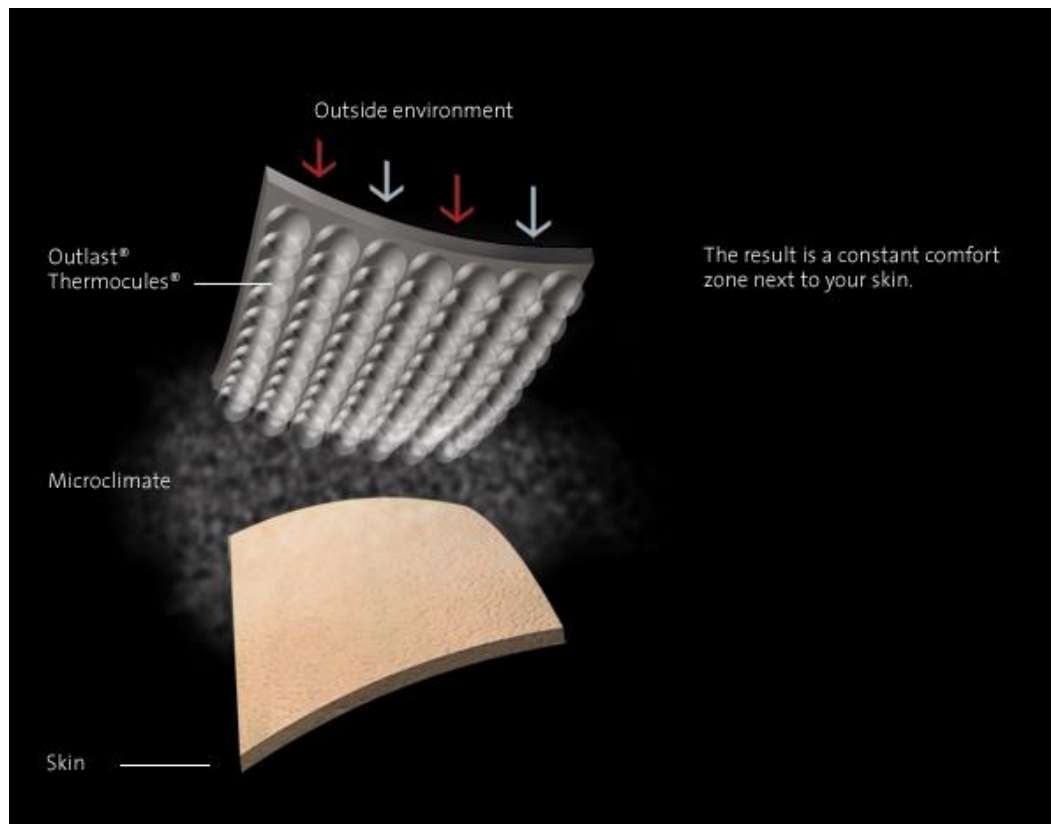
Materiály s fázovou změnou

Fázový diagram

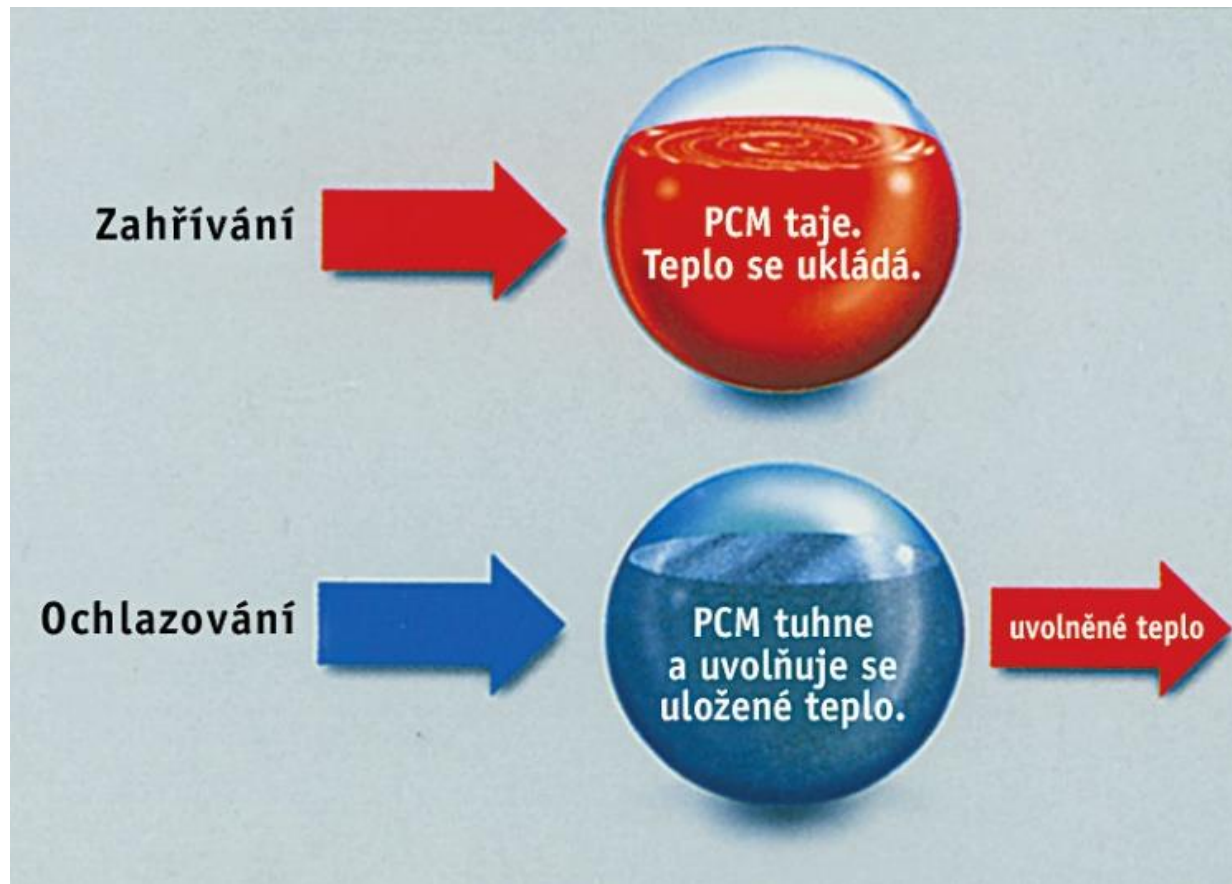

Vliv materiálu s fázovou změnou na tepelný komfort ochranného oděvního systému bude maximalizován, pokud nositel bude procházet mezi různými prostředími s přechodovou teplotou nebo případně při manipulaci nebo kontaktu s chladnými předměty. Teplota PCM vrstev se musí stále měnit, aby byl zachován vyrovnávací efekt.

Jak PCM fungují v textiliích?

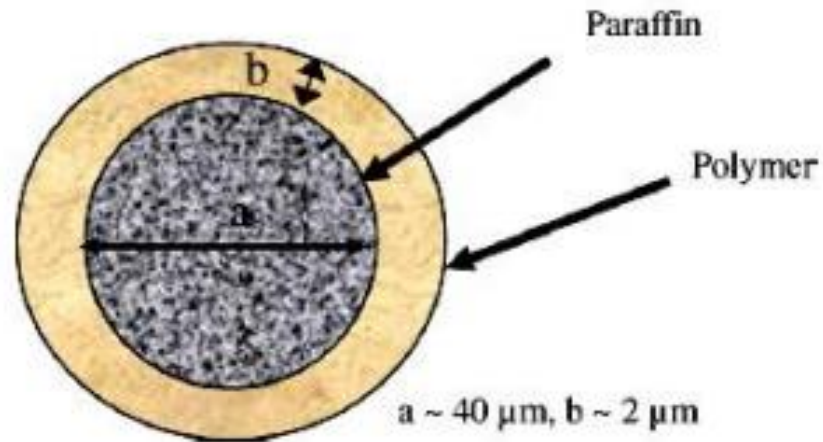

PCM Phase change materials

- Dochází ke změně fáze (kapalná-pevná)
- Absorbuje (běžný materiál se ohřívá) či uvolňuje teplo (běžný materiál se ochlazuje)
- Omezená doba - využití pro práce v extrémních podmínkách
- Běžný textil pohltí cca 1 kJ/kg při nárůstu o 1K
- Materiály používané pro PCM (např parafín) absorbují cca 200 kJ/kg
- Použitím těchto materiálů se podstatně zvětší tepelná kapacita oděvu
- Během procesu tavení/tuhnutí parafínu se jeho **teplota nemění**. Nedochází k ohřevu, nežádoucímu růstu teploty
- Parafín je umístěn do mikrokapsulí

Mikrokapsule

- *Účinná látka je zapouzdřená v obalu*
- *Možnost využití např. pro PCM, dávkování léků, atd*

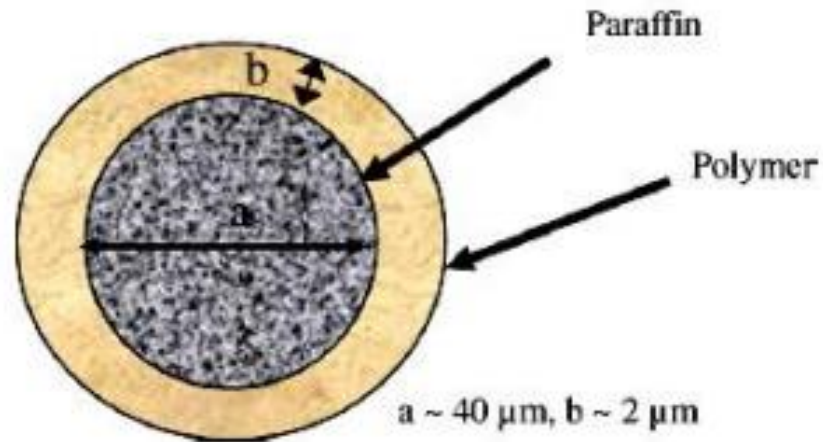
Obr.

<https://www.researchgate.net/>

PCM Phase change materials

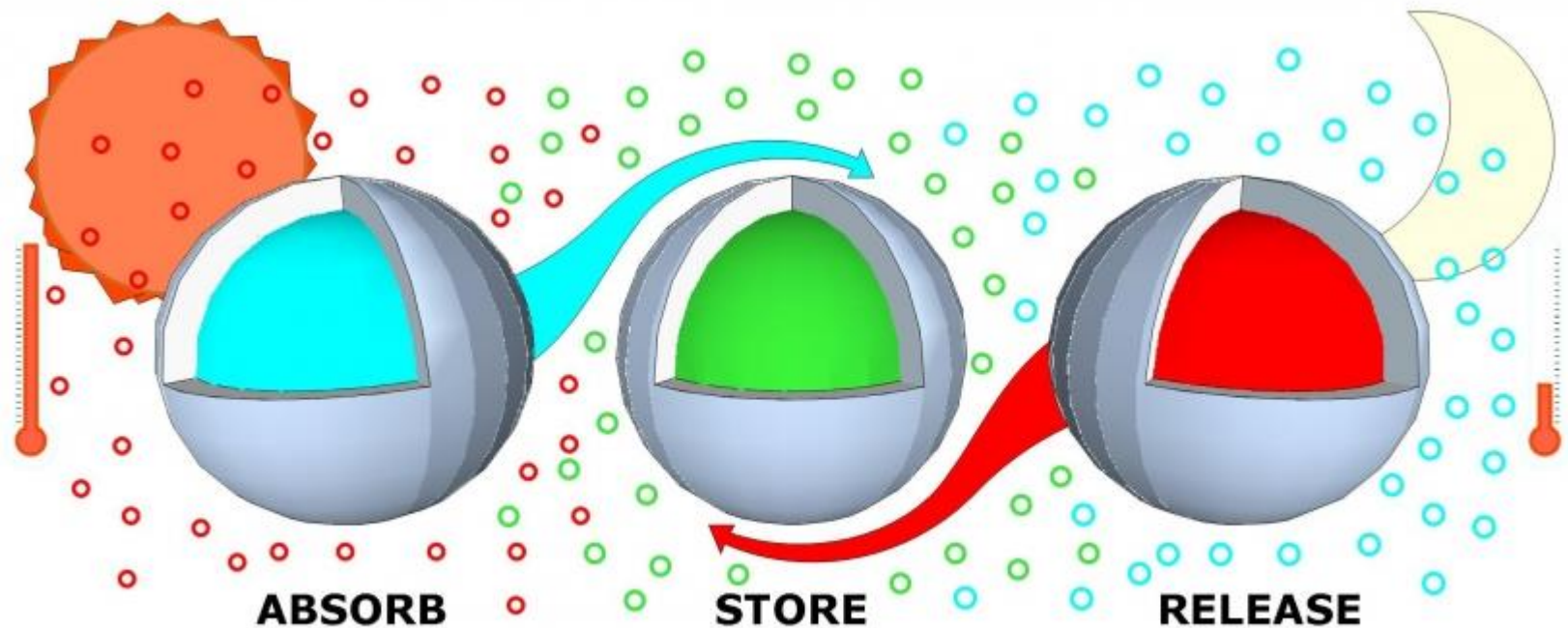
- Aplikace např. pro autosedačky, vesty, atd.*

Obr.

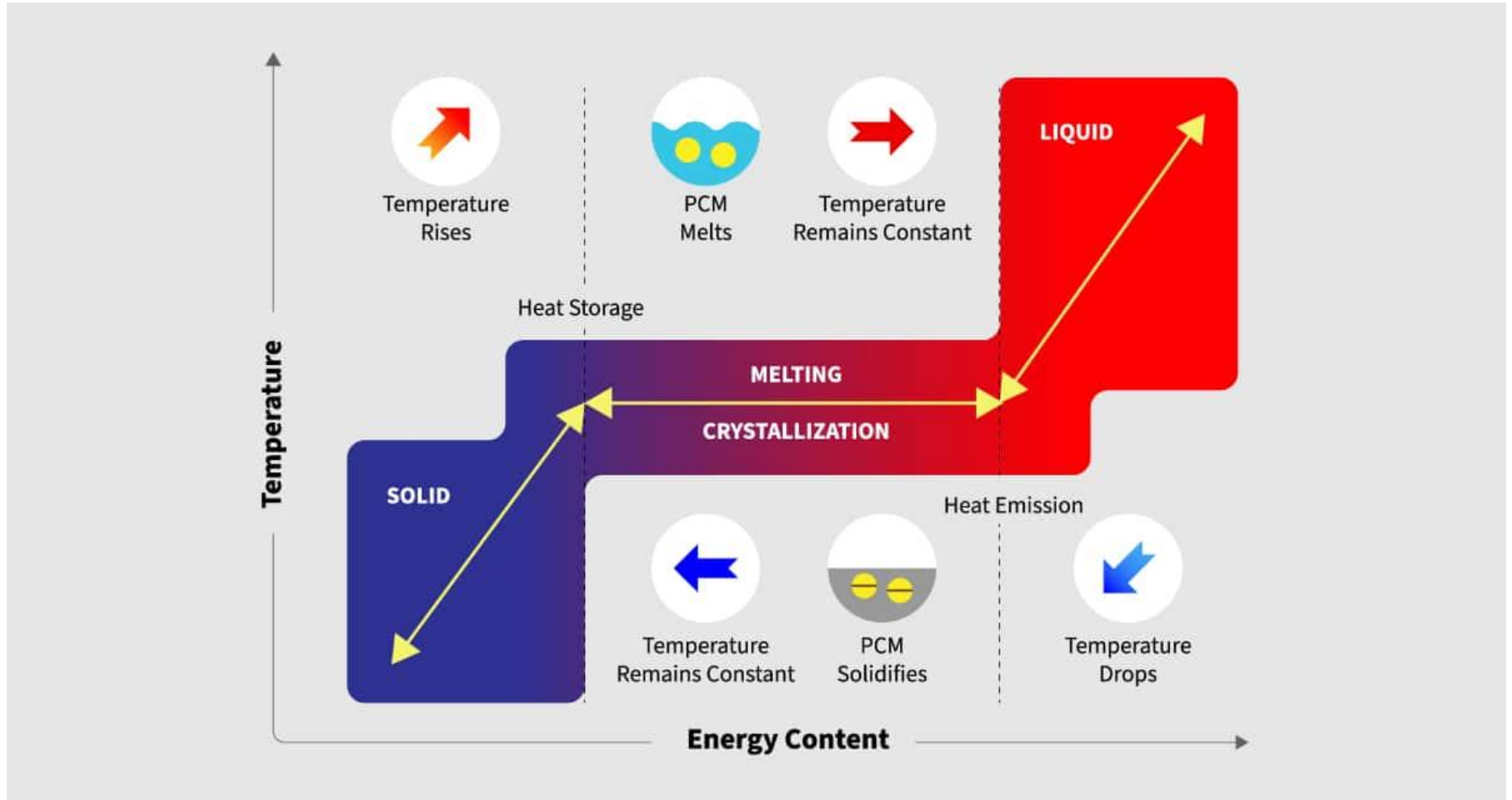
<https://www.researchgate.net/>

PCM Phase change materials

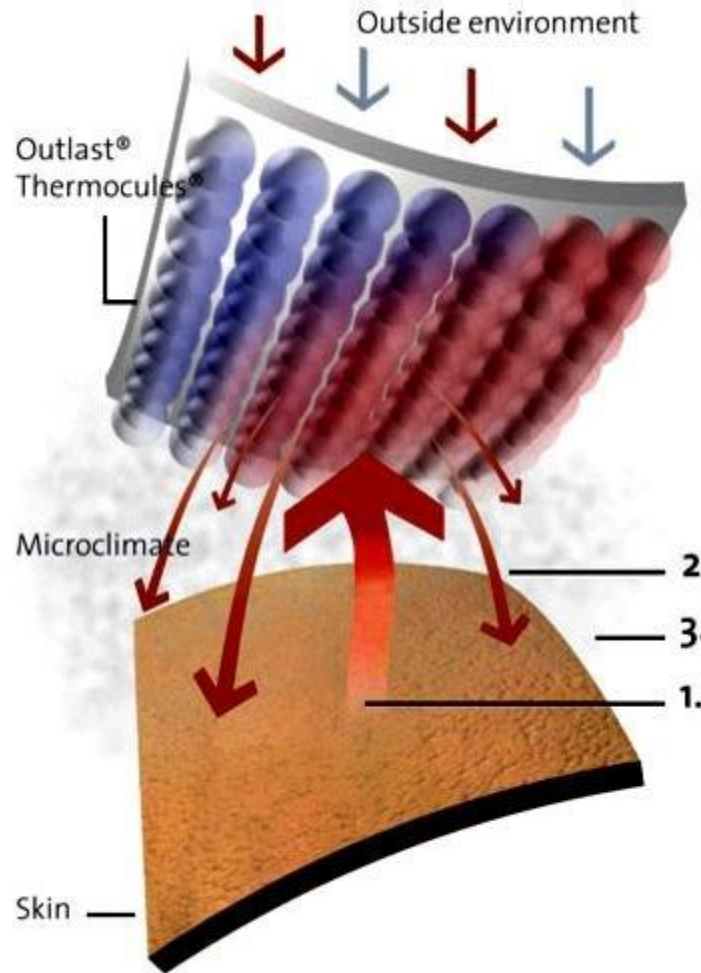
Obr. <https://www.aiaaustin.org/>

PCM Phase change materials

Obr. <https://thermtest.com//>

PCM Phase change materials

1. Outlast® Thermocules® absorb the excess heat.
2. Stored heat is released to the body as needed.
3. The result is a constant microclimate.

Obr.

<https://www.researchgate.net/>

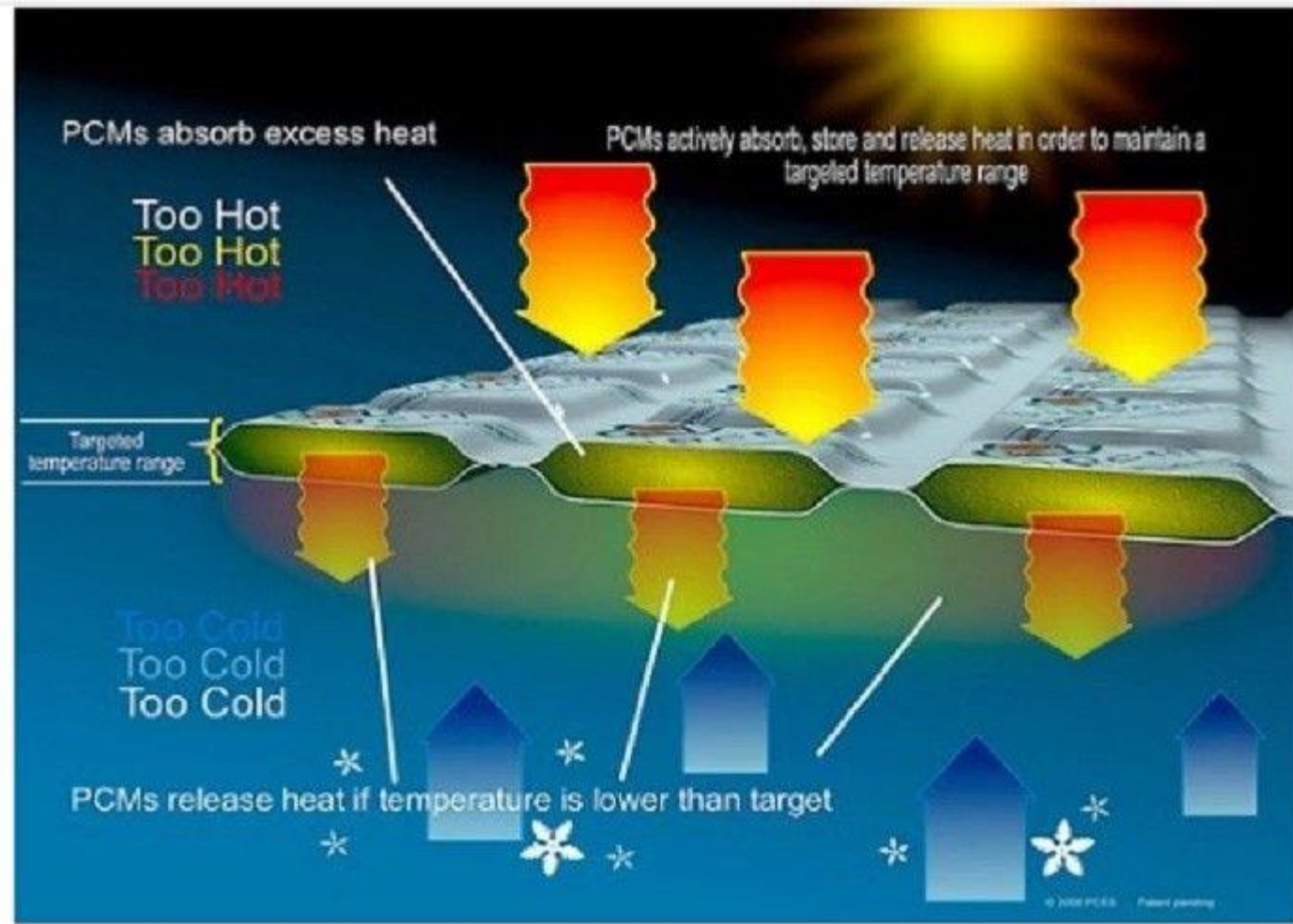
PCM Phase change materials

Obr.

<https://www.textileworld.com/>

PCM Phase change materials

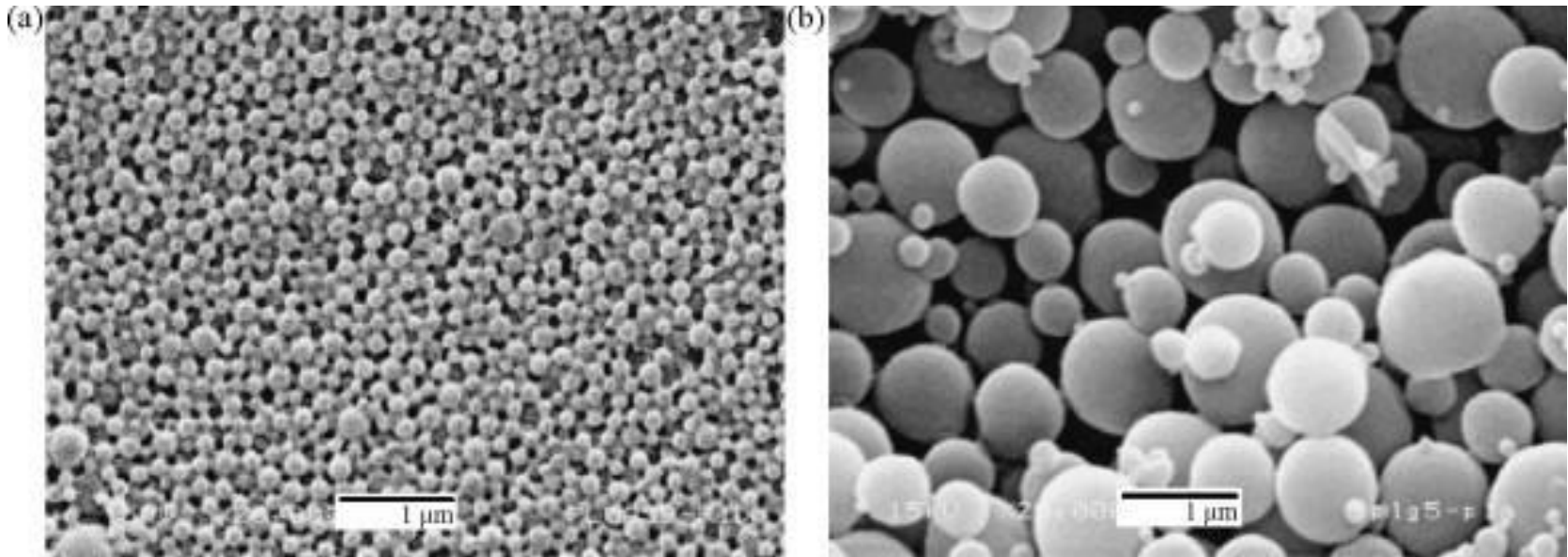

Obr. <http://www.andores.com/>

PCM Phase change materials

- *Microcapsuled PCM*
- *Bod tání od -30 do 55 stupňů Celsia*
- *Absorbují a uvolňují teplo*

Obr. <http://www.andores.com/>

PCM Phase change materials

- *Microcapsuled PCM*

PCM Phase change materials

Obr. <http://www.andores.com/>

PCM Phase change materials

Obr. <http://www.andores.com/>

PCM Phase change materials

- [Video1](#)
- [Video2](#)

PCM Phase change materials

- *polštář*

Obr. <http://www.andores.com/>

Aplikace PCM

Automobilový průmysl

Oděvní průmysl

- Outdoorové sporty

- Obleky pro astronauty

- Oděvy životního stylu

Zdravotnictví

Technologické postavení

Organické sloučeniny

Anorganické (soli)

	Výhody	Nevýhody
Organické	Jednoduché na použití Nehrozí koroze Nehrozí podchlazení Recyklovatelný	Nižší latentní teplo/hustota Poměrně široké rozmezí tání Velké objemové změny během změny fáze Některé reagují s hydroxidem vápenatým
Na bázi solí	Poměrně levné Dobré latentní teplo/hustota Vyšší tepelná vodivost Definovaná teplota PCM Nehořlavý Biodegradabilní a recyklovatelný	Potřeba pečlivé přípravy Potřeba aditiv ke stabilizaci pro dlouhodobé užití Náchylné na podchlazení Může korodovat s některými kovy

Budoucnost PCM

Stále řeší technologické problémy, jako např. účinné zapouzdření, poměr jádra a obalu, stabilita během užívání a spojení kapslí se strukturou textilie

Jsou velmi podporovány u oděvů, ale jejich reálné použití je omezeno.

SMM

Historie tvarové paměti

- Poprvé byl objeven v roce 1951 u slitiny zlato – kadmium, AuCd
- Vědci se o tento obor začali více zajímat teprve v roce 1963, kdy byl tento jev pozorován na slitině NiTi. SMA
- SMP vytvořeny na základě polynorborenů se skelnou teplotou T_g v intervalu 35°C až 40°C .
- Pozdější SMP založené na směsích styrenu, butadienu a polyetylenu, tereftalátu a polyetylen oxidu, polyuretanu s polycypralaktanem a dalšími. $T_g = 46 - 125^{\circ}\text{C}$

Princip tvarové paměti

- Jev tvarové paměti je způsoben tím, že materiál, přechází při určité teplotě z jedné krystalické struktury do jiné
- Slitina snaží udržet v energeticky nejvýhodnějším stavu, a proto se vždy přeorientuje do krystalické mřížky, která je za daných podmínek energeticky nejúspornější.
- tzv. MARTENZITICKÁ TRANSFORMACE

Materiály s tvarovou pamětí

Dva typy :

- materiály tvarově stabilní při dvou nebo více teplotách.
- elektroaktivní polymery

Efekt změny má dva projevy:

- jednocestná paměť
- dvojcestná paměť

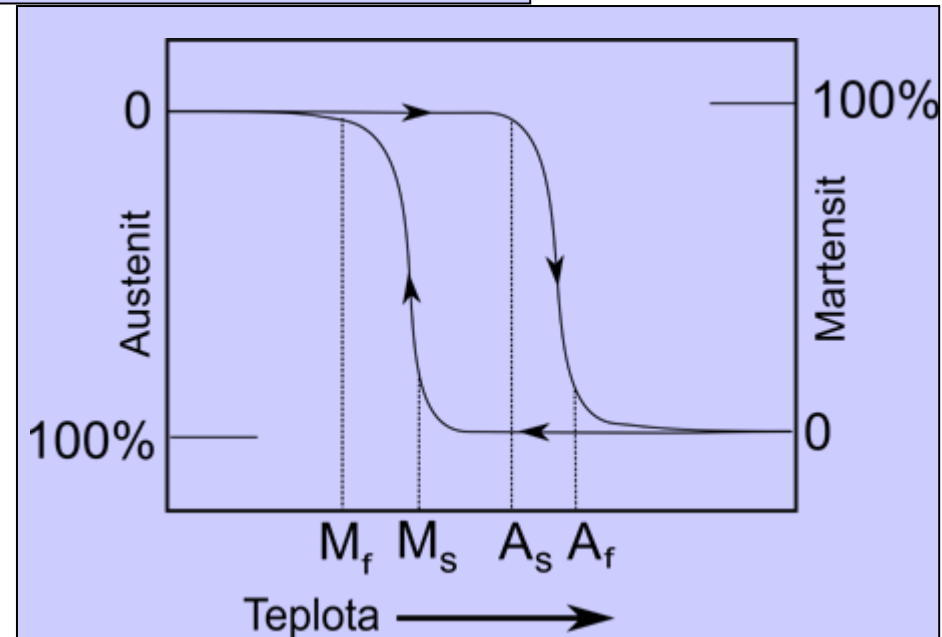
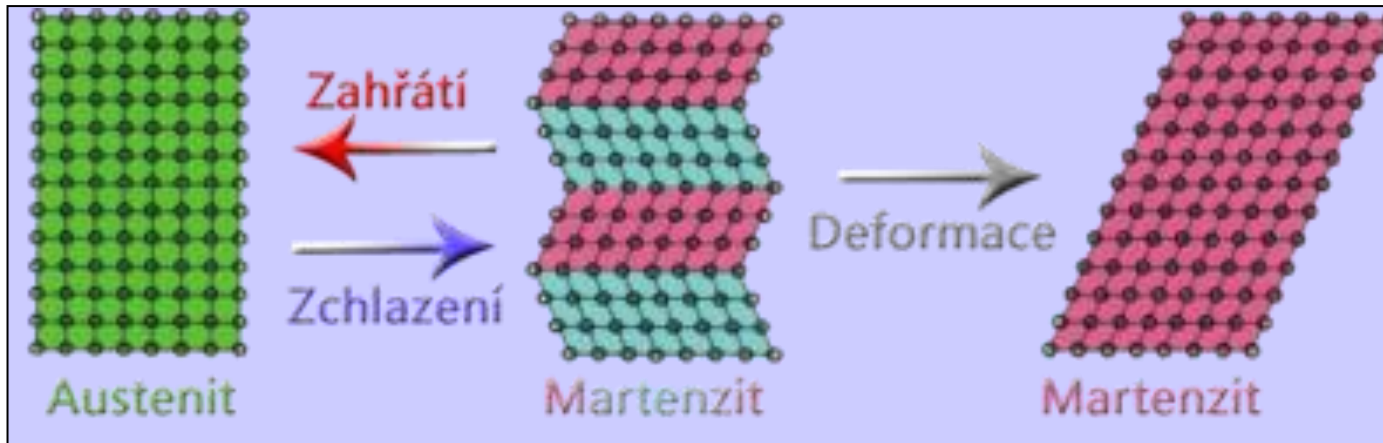
SMM - shape memory materials

- Také SMA - shape memory alloys
- Materiály s tvarovou pamětí
- Poprvé pozorováno 1951 (Au-Cd)
- Nejznámější Nitinol (slitina Ni+Ti) ale existuje i dlouhá řada jiných slitin s těmito vlastnostmi. Jev se vyskytuje při určitých hodnotách poměru kovů
- Také keramické materiály či polymery
- Vratná deformace je až cca 15 %

SMM - shape memory materials

- Polymery
- Podobný efekt, změna fáze ze sklovitého do kaučukového stavu

Princip tvarové paměti

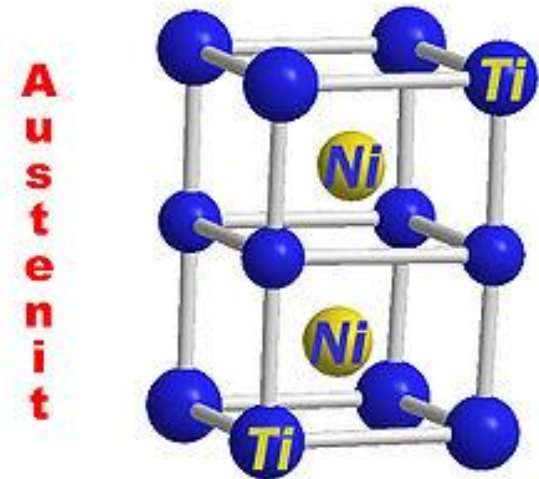
Nitinol - princip

- Při zahřátí se smršťuje (kovy se naopak roztahují !)
- Je velmi pružný
- Pamatuje si tvar při žíhání (SME - shape memory effect)
- Po vychladnutí je možno tvar změnit ale zahřátím na **aktivační teplotu** se vrátí do zapamatovaného stavu

Nitinol - princip

- Dochází ke změně krystalické struktury
- Austenitská fáze – při teplotě nad aktivační teplotou.
(dle provedení od -10 do 130 stupňů C)

Kubická mřížka

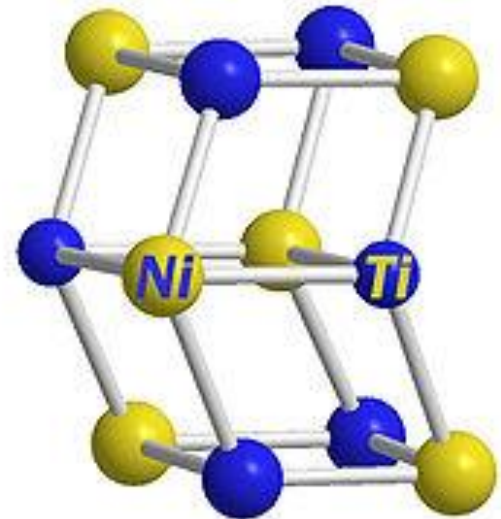
Obr. Wikipedia.cz

Nitinol - princip

- Martenzitická fáze – teploty pod aktivační. Materiál lze deformovat
- Ortorombická mřížka

M
a
r
t
e
n
z
i
t

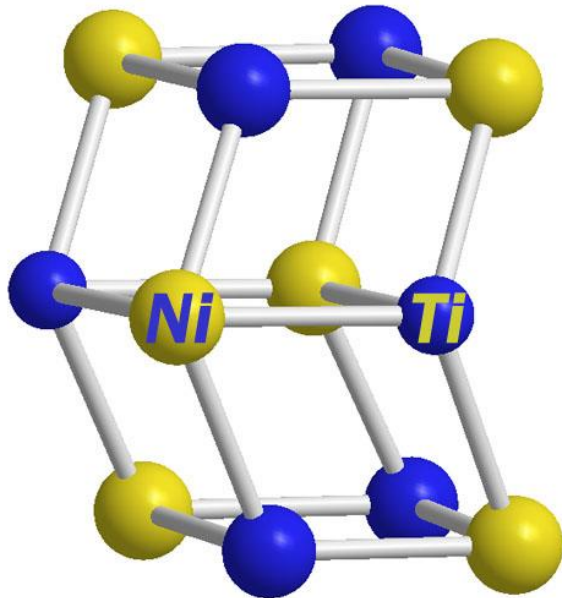

- Žihání – vysokoteplotní fáze (cca 500 oC)

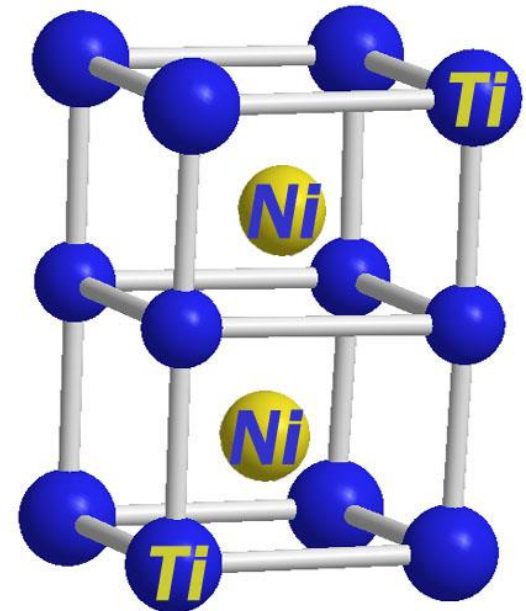
Princip tvarové paměti

- Krystalická struktura, kterou látka zaujímá za nižších teplot, se nazývá *martenzit*. Struktura, která vznikne zvýšením teploty nad A_s , se nazývá *austenit*.

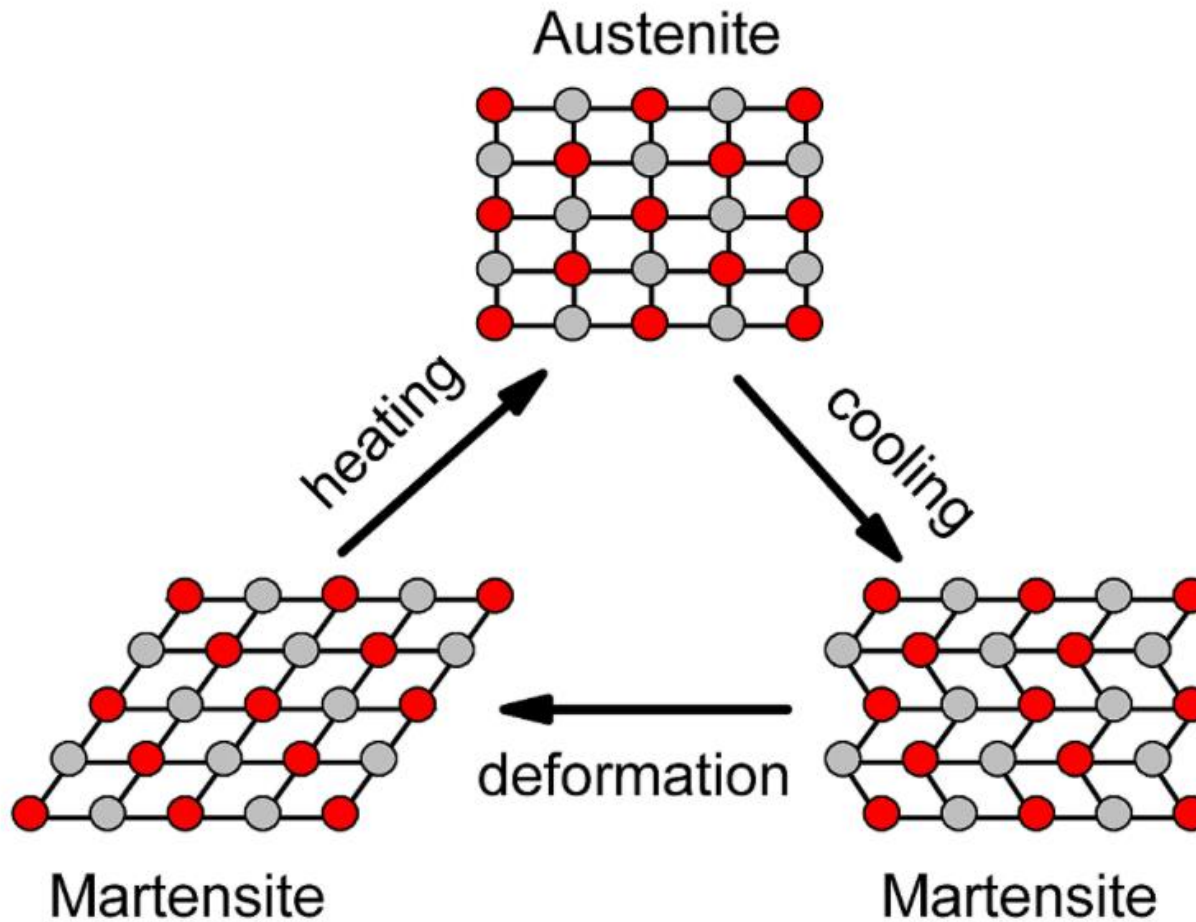
M
a
r
t
e
n
z
i
t

A
u
s
t
e
n
i
t

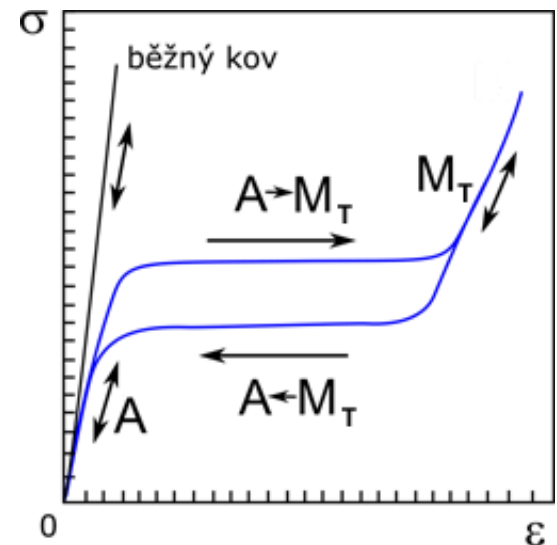
Nitinol - princip

Obr. <https://smartwires.eu/>

Nitinol - princip

- Superelasticita – nitinol se vrací do původního tvaru a „brání“ se deformaci. Chová se jako ocel
- Při teplotách těsně nad aktivační
- Je nežíhaný

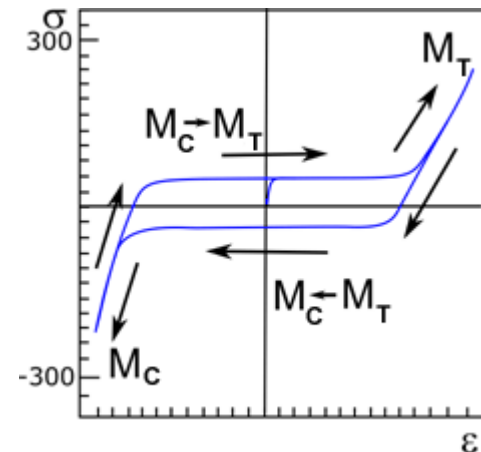

- Nitinol s tvarovou pamětí je pod aktivační teplotou velmi snadno deformovatelný (cca jako Sn)

Obr. Wikipedia.cz

Nitinol - princip

- Pseudoplasticita
- Podobná superelasticitě ale za nižších teplot
- Při teplotách těsně nad aktivační
- Je nežíhaný

- Nitinol s tvarovou pamětí je pod aktivační teplotou velmi snadno deformovatelný (cca jako Sn)

Obr. Wikipedia.cz

Aplikace SMM

Aplikace SMP

- Chirurgické přípravy
- Cévní protézy, stenty
- Ortopedické pomůcky na spaní
- Ochrana proti přehřátí
- Regulace toku el. proudu
- Úpravy finálních výrobků – nežehlivá

Nitinol - použití

- Zdravotnictví
- Obecně v technice
- V oděvnictví například dámské prádlo

Nitinol - použití

Figure 1: The rising hem line of the Vilkas dress. Photo by Shermine Sawalha.

Kukkia_and_Vilkas_Kinetic_Electronic_Garmen
ts/

Nitinol - vlastnosti

- Důvod chování nitinolu
- Nitinol v oděvu
- Další aplikace

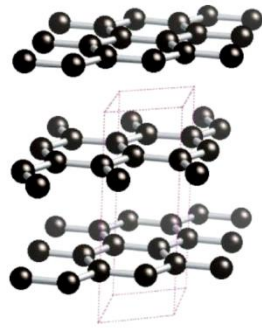
Nitinol - použití

- [Nitinol and Felt \(test 4\): the "jellyfish" - YouTube](#)
- Košile - vyhrnutí rukávů (?!), aktivní teplený komfort
- [Nimesis - Shape Memory Textile - YouTube](#)

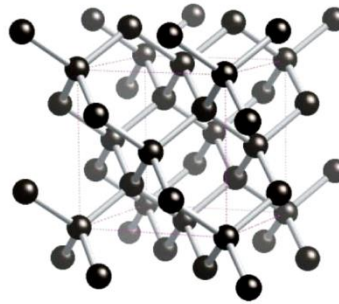
C

Textilní struktury pro e-textilie

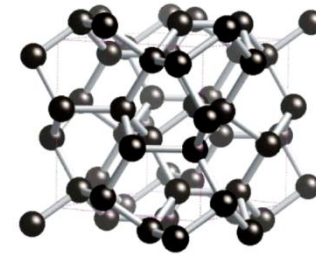
- Uhlík

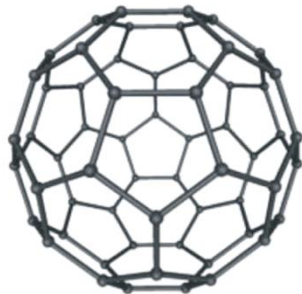
grafit (tuha)

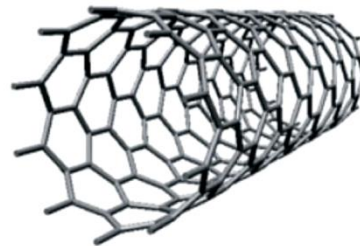
diamant

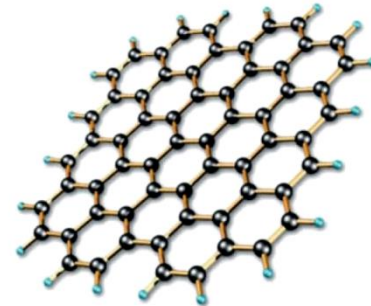
BC8

fulleren

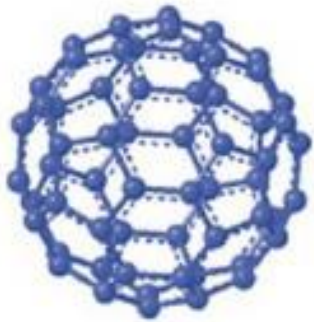
nanotrubička

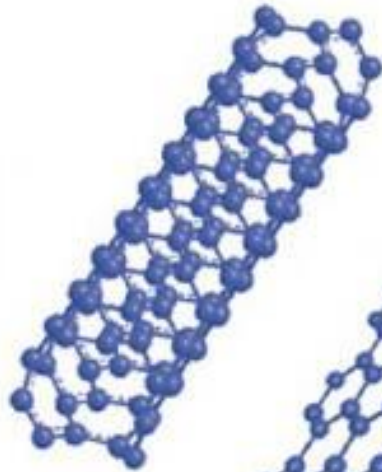
grafen

Textilní materiály pro e-textilie

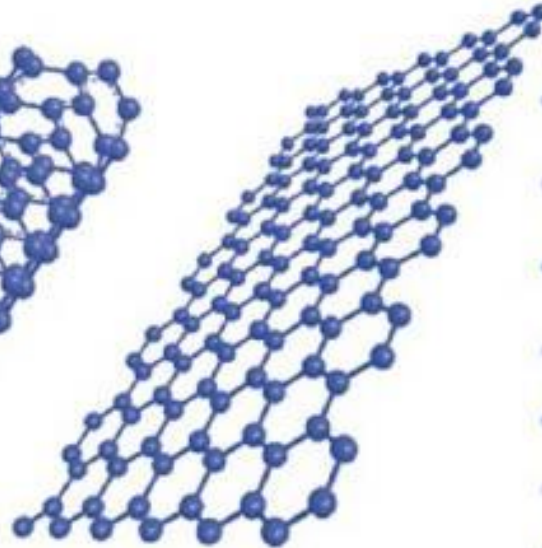
- Fuleren, nanotube, grafen, grafit

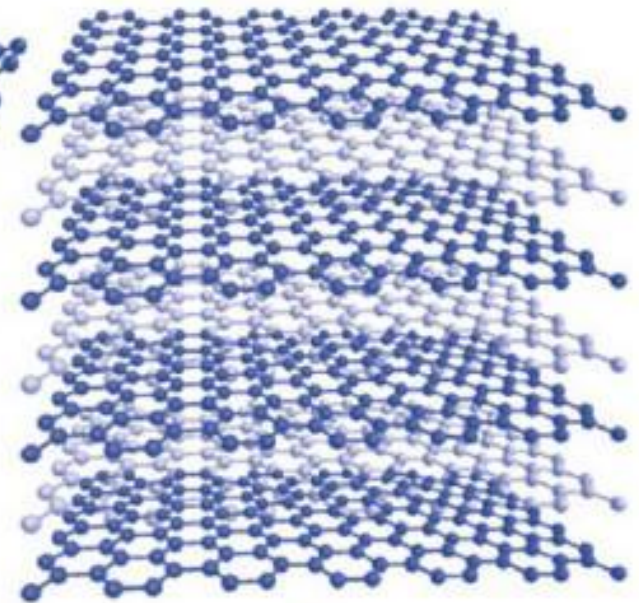
(a)

(b)

(c)

(d)

Textilní struktury pro e-textilie

- **grafen**
  - Lehký (1 hektar cca 1 gram)
  - Pružný (až o 25%) , pevný
  - Velmi tenký (tloušťka jednoho atomu)
  - Velmi dobře vodí elektrický proud (cca 100 x lépe, než Cu)
  - Velmi dobře vodí teplo
  - Opticky transparentní

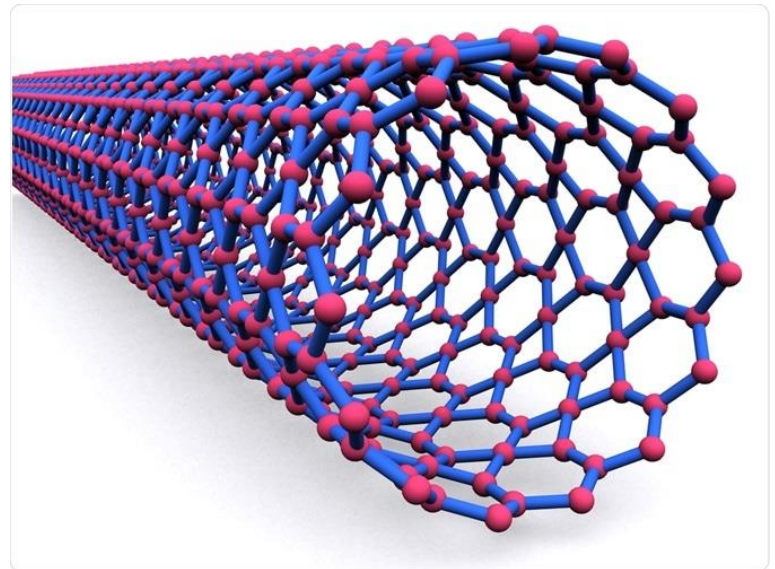
Textilní struktury pro e-textilie

- **Grafen - možnosti využití**
  - *Baterie, superkondenzátory*
  - *Elektronika obecně*
  - *Dotykové ovládací prvky*
  - *Senzory*
  - [Graphene video 1](#)

Textilní struktury pro e-textilie

- **Uhlíkové nanotrubičky**
  - *Carbon nanotubes*
  - *Velmi dobře vodí elektrický proud*
  - *Zřejmě samy o sobě karcinogenní*
  - *Lze je zabudovat do kompozitů*
- [Video1](#)
- [... video2](#)

Textilní struktury pro e-textilie

- **Uhlíkové nanotrubičky**
  - lze zhotovit příze, i jádrové (CNT tvoří plášť)
  - lze zkonstruovat senzor teploty a napětí
  - Superkondenzátor
  - Aktuátory (umělý sval)

Použití e-textilií

- *Monitorování životních funkcí (pacient, člověk v náročném prostředí)*
- *Měření údajů typu EKG, atd.*
- *Sledování stavu sportovce*
- *Monitorování pozice osob, zejména dětí*
- *Kontrola stavu osoby (například vojáci v boji)*
- *Zpříjemnění pobytu osoby v extrémních podmínkách (ohřev, atd.)*

- *Budoucnost třeba náhrada smyslů člověka*

ale také

- *Módní prvky*

Carbon nanotubes

- *Monitorování životních funkcí (pacient, člověk v náročném prostředí)*
- *Měření údajů typu EKG, atd.*
- *Sledování stavu sportovce*
- *Monitorování pozice osob, zejména dětí*
- *Kontrola stavu osoby (například vojáci v boji)*
- *Zpříjemnění pobytu osoby v extrémních podmínkách (ohřev, atd.)*

- *Budoucnost třeba náhrada smyslů člověka*

ale také

- *Módní prvky*

Aerogely

Aerogely

Vzniká z gelu, u kterého je odstraněna kapalná složka a nahrazena plynem (vzduch)

Aerogely

- **Aerogel (zmrzlý dým, modrý dým)** je porézní ultralehký materiál vyráběný odstraněním kapalné části z **gelu**.
- Poprvé Samuel Stephens Kistler v roce 1931
- Nejčastějším typem je aerogel vyráběný z oxidu křemičitého (tzv. *silica aerogel*)
- Obsahuje 99,98 % vzduchu, zbytek připadá na oxid křemičitý.
- Aerogel lze vyrobit např. i ze sloučenin uhlíku, hliníku, chromu, zinku, cínu.

Gel

- **Co to je?**

Gel

- Lat. Gelatus (zamrzlý, zmrzlý), Gelu (led, mráz, ztuhlost)
- Koloidní systém, síť vzájemně spojených nanočástic zachytí tekutinu. Pokud nahradíme kapalinu vzduchem – aerogel
- Podobné kapalinám, mohou být tixotropní
- **Koloid (disperzní soustava obsahující částice (1 nm až 1000 nm), nebo heterogenní disperzní soustava s takovými částicemi)**

Disperzní systém

Disperzní systém		Disperzní podíl		
		Plyn	Kapalina	Pevná látka
Disperzní prostředí	Plyn	Netvoří, není (Plyny jsou mísitelné)	Aerosol (mlha) Příklad: Mlha	Aerosol (dým) Příklady: kouř, mrak
	Kapalina	Pěna Příklady: šlehačka, pivní pěna	Emulze Příklady: mléko, majonéza, krémy na ruce	Sol Příklady: inkoust, krev, barviva
	Pevná látka	Tuhá pěna Příklady: aerogel pemza, pěnové plasty	Gel Příklad: želatina	Tuhý sol Příklady: drahokamy, polodrahokamy, barevná skla

Disperzní systém

Disperzní systém		Disperzní podíl		
		Plyn	Kapalina	Pevná látka
Disperzní prostředí	Plyn		Aerosol (mlha) Příklad: Mlha	Aerosol (dým) Příklady: kouř, mrak
	Kapalina	Pěna Příklady: šlehačka, pivní pěna	Emulze Příklady: mléko, majonéza, krémy na ruce	Sol Příklady: inkoust, krev, barviva
	Pevná látka	Tuhá pěna Příklady: aerogel pemza, pěnové plasty	Gel Příklad: želatina	Tuhý sol Příklady: drahokamy, polodrahokamy, barevná skla

Disperzní systém

Disperzní systém		Disperzní podíl		
		Plyn	Kapalina	Pevná látka
Disperzní prostředí	Plyn			Aerosol (dým) Příklady: kouř, mrak
	Kapalina	Pěna Příklady: šlehačka, pivní pěna	Emulze Příklady: mléko, majonéza, krémy na ruce	Sol Příklady: inkoust, krev, barviva
	Pevná látka	Tuhá pěna Příklady: aerogel pemza, pěnové plasty	Gel Příklad: želatina	Tuhý sol Příklady: drahokamy, polodrahokamy, barevná skla

Disperzní systém

Disperzní systém		Disperzní podíl		
		Plyn	Kapalina	Pevná látka
Disperzní prostředí	Plyn			
	Kapalina	Pěna Příklady: šlehačka, pivní pěna	Emulze Příklady: mléko, majonéza, krémy na ruce	Sol Příklady: inkoust, krev, barviva
	Pevná látka	Tuhá pěna Příklady: aerogel pemza, pěnové plasty	Gel Příklad: želatina	Tuhý sol Příklady: drahokamy, polodrahokamy, barevná skla

Disperzní systém

Disperzní systém		Disperzní podíl		
		Plyn	Kapalina	Pevná látka
Disperzní prostředí	Plyn			
	Kapalina		Emulze Příklady: mléko, majonéza, krémy na ruce	Sol Příklady: inkoust, krev, barviva
	Pevná látka	Tuhá pěna Příklady: aerogel pemza, pěnové plasty	Gel Příklad: želatina	Tuhý sol Příklady: drahokamy, polodrahokamy, barevná skla

Disperzní systém

Disperzní systém		Disperzní podíl		
		Plyn	Kapalina	Pevná látka
Disperzní prostředí	Plyn			
	Kapalina			Sol Příklady: inkoust, krev, barviva
	Pevná látka	Tuhá pěna Příklady: aerogel pemza, pěnové plasty	Gel Příklad: želatina	Tuhý sol Příklady: drahokamy, polodrahokamy, barevná skla

Disperzní systém

Disperzní systém		Disperzní podíl		
		Plyn	Kapalina	Pevná látka
Disperzní prostředí	Plyn			
	Kapalina			
	Pevná látka	Tuhá pěna Příklady: aerogel pemza, pěnové plasty	Gel Příklad: želatina	Tuhý sol Příklady: drahokamy, polodrahokamy, barevná skla

Disperzní systém

Disperzní systém		Disperzní podíl		
		Plyn	Kapalina	Pevná látka
Disperzní prostředí	Plyn			
	Kapalina			
	Pevná látka		Gel Příklad: želatina	Tuhý sol Příklady: drahokamy, polodrahokamy, barevná skla

Disperzní systém

Disperzní systém		Disperzní podíl		
		Plyn	Kapalina	Pevná látka
Disperzní prostředí	Plyn			
	Kapalina			
	Pevná látka			Tuhý sol Příklady: drahokamy, polodrahokamy, barevná skla

Disperzní systém

Disperzní systém		Disperzní podíl		
		Plyn	Kapalina	Pevná látka
Disperzní prostředí	Plyn			
	Kapalina			
	Pevná látka			

Aerogely

- A nyní zpět k aerogelům

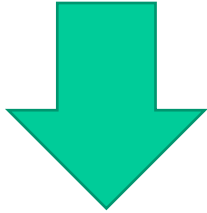
Aerogely

- S.S. Kistler, Stockton. Kalifornii.
- hypotéza
- - obyčejný, kapalný gel se skládá jednak z kapalné fáze, jednak také z pevnolátkové sítě, jejíž póry vyplňuje ona kapalná složka.
- - na první pohled jednoduchý způsob, jak tuto hypotézu ověřit, spočíval v odstranění kapalné složky gelu, aniž by se poškodila pevnolátková síť.
- - při běžných způsobech sušení se však tato snaha ukázala jako marná. Gel se scvrkl na zlomek původní velikosti a z původní gelové sítě nezbylo nic, co by dokazovalo přítomnost pevné složky v gelu, vysušený gel kromě velikosti změnil podstatně i tvar.

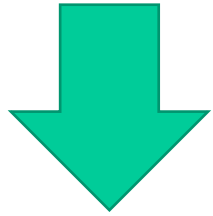
Aerogely

- Kistler - pevná struktura gelu je mikroporézní a poškodí se tlakem vypařující se.
- Rozhraní kapalina-plyn, které je vždy přítomno při běžných způsobech vysoušení poškodí gelovou strukturu
- Bezpečné odstranění kapaliny - během zahřívání se současně zvyšuje tlak. Pak přestane existovat rozhraní kapalina-plyn a gel lze vysušit
- Kistler - mezikrok, voda v gelu je nahrazena alkoholem a pak teprve se provede vysoušení

Aerogely

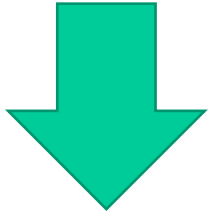
- V sedmdesátých letech se obrátila francouzská vláda na Stanislause Teichnera z univerzity Claud Bernard v Lyonu, který hledal metodu, jak ukádat kyslík a raketové palivo v porézních materiálech. Následující událost patří k legendě mezi komunitou vědců specializovaných na aerogely. Teichner přidělil jednomu ze studentů úlohu připravit a studovat aerogely pro tuto aplikaci. Když student přípravu aerogelů zvládl, Taichner ho informoval, že k tomu, aby dokončil svou dizertaci, bude potřebovat velmi mnoho vzorků aerogelu. Avšak vzhledem k pracnosti jejich přípravy (Kistlerovou metodou, zahrnující dva časově náročné a pracné kroky, trvala příprava jednoho vzorku aerogelu zhruba dva týdny) by bylo potřeba mnoho let a zklamaný student se proto rozhodl opustit Teichnerovu laboratoř. Dlouho to však nevydržel a po krátké pauze se do laboratoře opět vrátil, silně motivovaný k nalezení lepšího procesu syntézy. To se mu skutečně podařilo a uskutečnil tak bezpochyby největší pokrok v aerogelové vědě.
- V jeho postupu se využívá chemie pevných gelů (sol-gel chemistry). Tento proces nahrazuje sodíko-křemičitany používané Kistlerem alkoxyasilany (tetramethylorthosilikát, TMOS). Hydrolizací TMOS v roztoku methanolu je možné získat alkoholový gel v jediném kroku (nazývaném alkogel), což eliminovalo dva Kistlerovy kroky. Vysušení těchto alkogelů za nadkritických podmínek poskytlo vysoce kvalitní aerogely. Teichnerova skupina a další uzpůsobili tento postup k přípravě široké škály aerogelů na bázi oxidů kovů.

Aerogely

- Rok 1983 znamenal další pokrok v technologii výroby, kdy vědecká skupina Arlona Hunta z Berkeley zjistila, že toxická sloučenina TMOS se dá nahradit tetraethylorthosilikátem (TEOS) která je bezpečnější a kvalita aerogelů přitom zůstává zachovaná. Téhož roku vědci z Microstructured Materials Group zjistili, že alkohol lze nahradit kapalným CO_2 před nadkritickým ohřevem, aniž by se poškodila struktura gelu - stačí nyní jen 31°C a 52 atmosfér a navíc CO_2 nevybuchuje. Totéž souběžně vyvinuli v BASF (Badische Anilin und Soda Fabrik - Bádenská továrna na Anilin a sodu) a aerogel vyráběli do roku 1996 pod názvem BASOGEL.
- Pokud by byl okamžik, od kterého by byla nějaká lidská činnost považována za samostatné vědecké odvětví, určen podle toho, kdy se pro daný obor konala poprvé specializovaná vědecká konference, u aerogelů by to byl právě rok 1985. Tehdy totiž profesor Jochen Fricke uspořádal první mezinárodní symposium na téma aerogely (ISA - International Symposium on Aerogels). Konference probíhala ve Würzburgu v Německu a na poměry v jiných vědeckých oborech se jednalo o skutečně maličkou konferenci; prezentováno bylo 25 příspěvků. Poslední, šesté aerogelové symposium ISA proběhlo v říjnu 2000 v Albuquerque, v USA.

Aerogely

- Za posledních 15 let do současné doby věda o aerogelech skutečně tvoří samostatný vědecký obor zařaditelný někam na pomezí fyziky pevných látek, chemie a materiálového inženýrství. Na každé další konferenci byly publikovány rekordní dosažené parametry zejména v hustotě (podle jednoho [článku](#) je dokonce rekordně nízká hustota aerogelu zaznamenaná v Guinnessově knize) ale i v dalších vlastnostech, jsou odkrývány nové metody syntézy a hledána nová složení a zároveň se přichází na nové aplikace. Například poměrně důležitý krok provedl Rick Pekala z LLNL (Lawrence Livermore National Laboratory), když rozšířil technologii užívanou na přípravu anorganických aerogelů na aerogely z organických polymerů. Získal tak aerogely z čistého uhlíku, což otevřelo zcela novou oblast v jejich výzkumu.

Aerogely

- vysoce porézní, velmi křehké, průsvitné materiály.
- vysoká tepelná izolační schopnost.
- Lze pozorovat fotoluminiscenci
- dokáží dobře absorbovat kinetickou energii

Mechanické vlastnosti:

- mohou udržet tisíckrát větší hmotnost než samy váží
- velice křehké

Aerogely

- schopnost dobře absorbovat kinetickou energii.
- mají velice nízkou hustotu, ke stlačování pevné síťové struktury dochází postupně a energie nárazu se pohlcuje delší čas.
- křemíkové aerogely mají strukturu s otevřenými póry a při deformaci uniká vzduch zevnitř porézní strukturou ven.
- Třecí síla působící na unikající vzduch je nepřímo úměrná průřezu pórů.
- Protože velikost pórů je v případě křemíkových aerogelů řádově desítky nanometrů, může materiál absorbovat při průchodu vzduchu značné množství energie.

Aerogely

Mechanické vlastnosti aerogelů

hustota	0,003÷0,35 g/cm³, typicky 0,1 g/cm³
podíl pevné látky	0,13÷15 %
Youngův modul pružnosti	10⁶÷10⁷ N/m²
napětí v tlaku	16 kPa
rychlost zvuku	100 m/s
velikost mikropórů	2÷50 nm

Tepelné vlastnosti:

- velmi nízká tepelná vodivost.
- v některých případech tepelná vodivost dokonce klesá pod hodnotu odpovídající vakuu
- vydrží obrovský rozsah teplot, od jednotek stupňů nad absolutní nulou až po teploty přes tisíc stupňů.
- Aerogely jsou tak zajímavou alternativou k tradičním izolačním materiálům
- vyšší výrobní náklady
- Typická tepelná vodivost křemíkových aerogelů je asi $0,017 \text{ W/mK}$, což je hodnota asi $40\times$ nižší než u skelných vláken
- Při speciálních požadavcích lze celkovou tepelnou vodivost různými metodami ještě snížit.

Aerogely

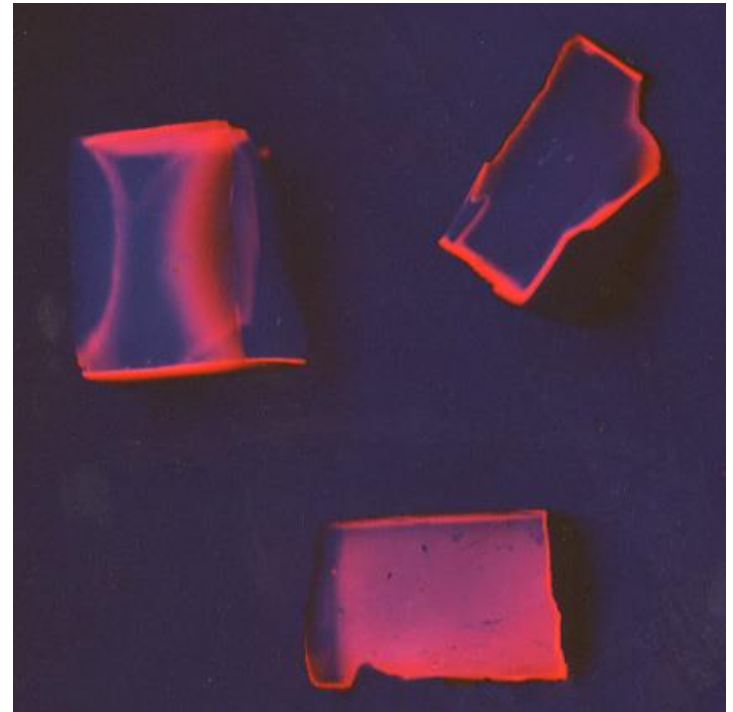
Tepelné vlastnosti aerogelů

teplotní tolerance	do 500°C
teplota tání	1200°C
koef. tepl. roztažnosti	$2.0 \div 4.0 \times 10^{-6}$

Aerogely

Optické vlastnosti:

- průsvitnost,
- křemíkový aerogel, jímž prochází světlo, proti tmavému pozadí, jeví se mírně namodralý
- prošlé světlo se spojitým spektrem nepatrně zčervená.

Fyzikálně-chemické vlastnosti:

- Primární částice, z nichž je křemíkový aerogel složen, mají velmi malou velikost, 2 až 5 nm.
- Důsledkem je **mimořádně velký poměr povrchu k objemu**, přibližně $2 \times 10^9 \text{ m}^{-1}$, čemuž odpovídá specifický povrch zhruba $900 \text{ m}^2/\text{g}$.
- Fyzika vnitřního povrchu aerogelu tak má dominantní roli pro určení jeho vlastností.
- Aerogel se tak stává atraktivním materiálem pro použití jako katalyzátor nebo absorbent.
- je možné připravit aerogel jak hydrofilní tak hydrofobní a ovlivnit řadu dalších jeho vlastností.

Aplikace pro oděvy:

- tepelná izolace

TiO₂

Nanomateriály

Použité WWW stránky a další zdroje

- [Martin Žáček: Aerogely a kosmický prach \(aldebaran.cz\)](http://aldebaran.cz)
- *Wikipedia.org*

**K čemu ještě
smart ?**

Příklad využití - pohyb baletky

Obr. <https://www.designboom.com/>

Detekce úrazu

Obr.

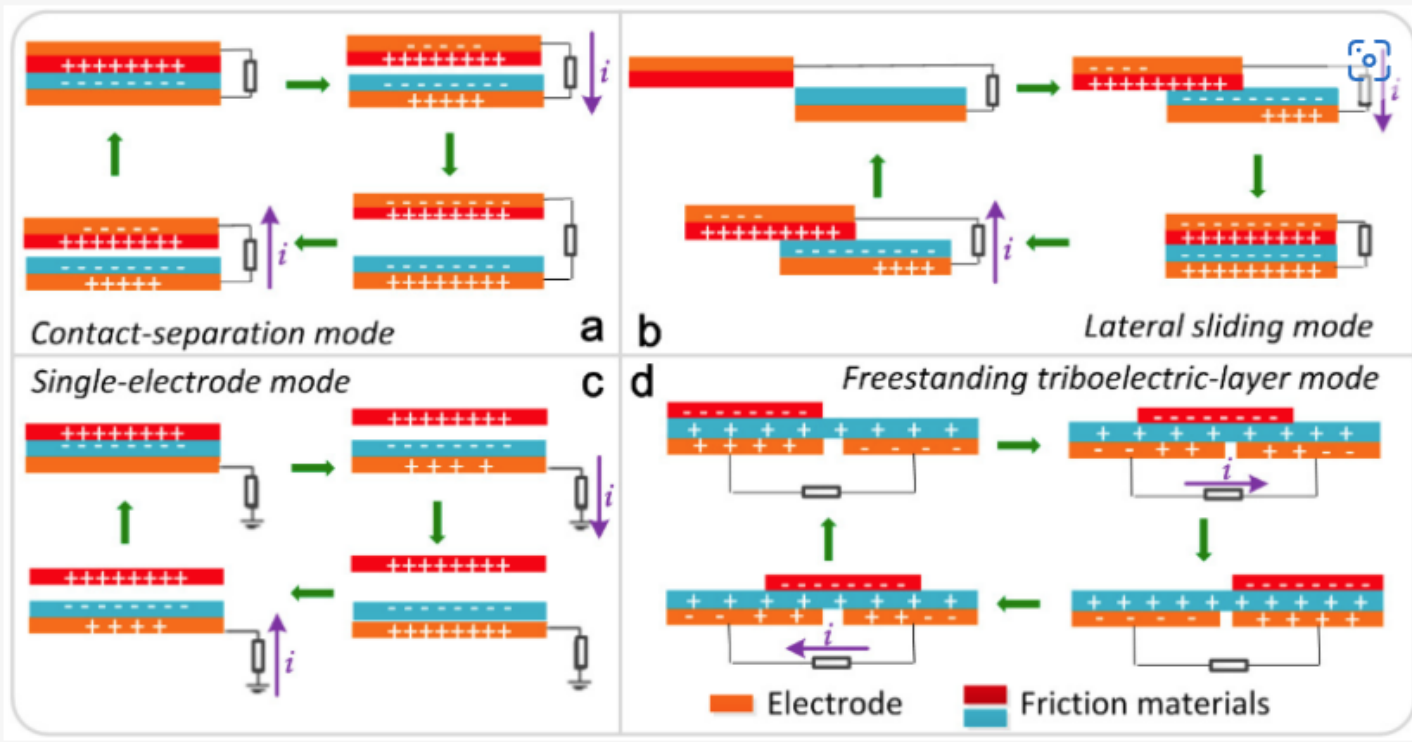
Konec

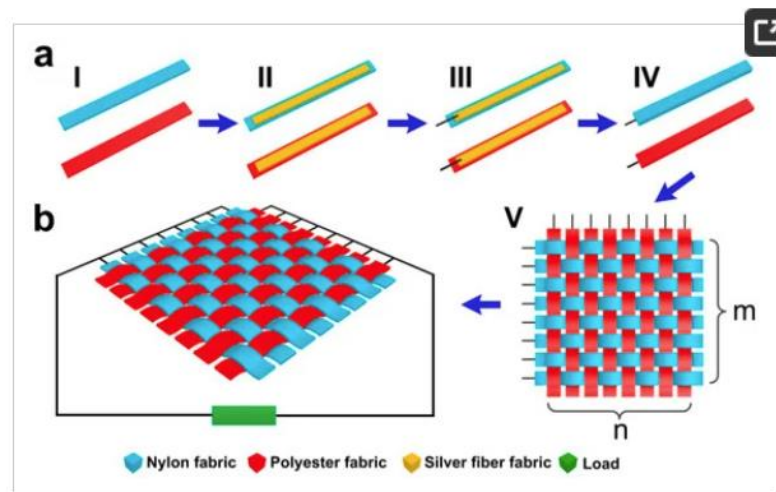

Zdroje

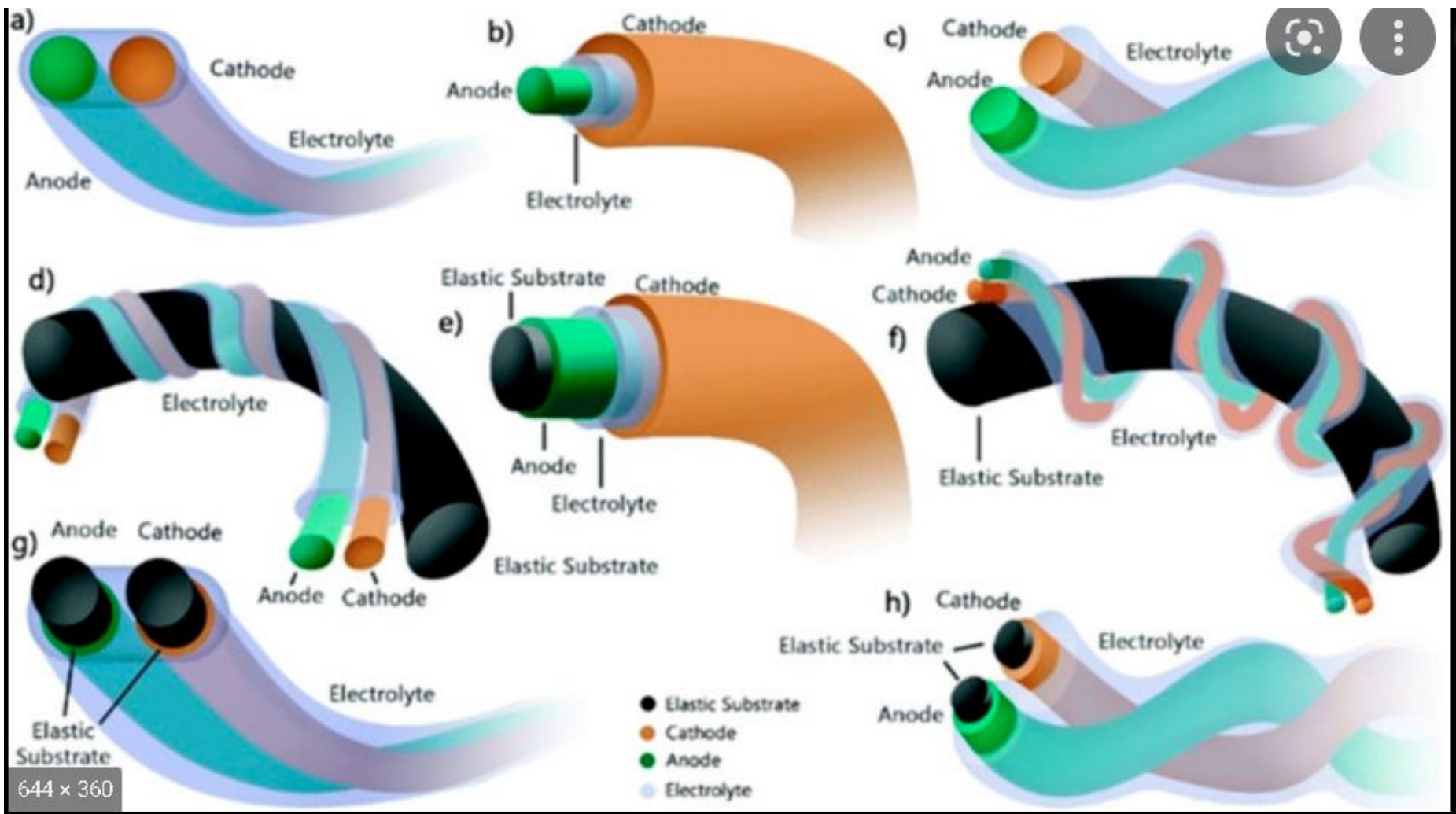

Figure 1. Four working modes of triboelectric effect-based electronics. Working mechanism of the device in vertical contact-separation mode (a), planer sliding mode (b), single-electrode mode (c), and freestanding friction layer mode (d).

Figure 3. Woven-structure wearable triboelectric devices. (a) Fabrication process of the wave structure device. (b) Structure and circuit of the wave structure device. Figure adapted from ref. [48].

Zdroje napájení

- *Superkondenzátory (využití nanotrubiček,*
- *solární články*

Aktuátory

Kontakty, napojení